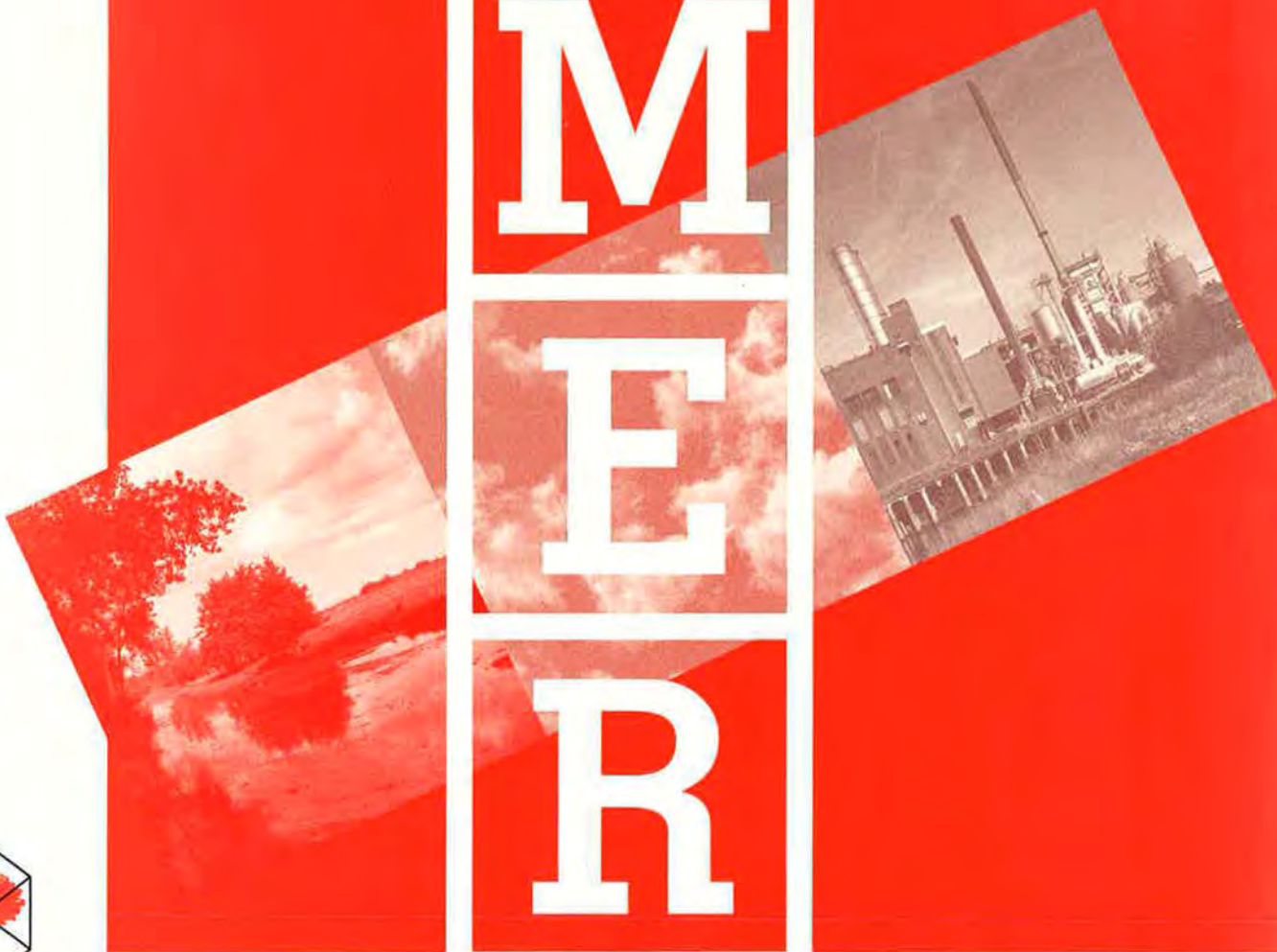

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
52a JAARVERSLAG VAN
DE COMMISSIE VOOR DE
MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
OVER HET JAAR 1995

M

E

R

Milieu-effectrapportage is een wettelijke regeling. Hiermee wordt bereikt dat er voldoende milieu-informatie beschikbaar is voordat besluiten genomen worden over activiteiten die belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu kunnen hebben. Zo kan de eventuele schade aan het milieu beperkt worden.

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE

**52a JAARVERSLAG VAN
DE COMMISSIE VOOR DE
MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
OVER HET JAAR 1995**

M

E

R

Publikatie van het Ministerie van
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening
en Milieubeheer

Copyright: © 1996

Verkoopprijs f 17,50

Uitgaven in deze reeks

zijn schriftelijk te bestellen bij

Distributiecentrum VROM,

Postbus 351,

2700 AJ Zoetermeer

distributiecode: 18501/192

Een lijst van eerder in deze reeks verschenen
uitgaven treft u aan op het omslag van deze
publikatie.

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan de minister van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij
de heer J.J. van Aartsen
Postbus 20401
2500 EK 's-GRAVENHAGE

Aan de minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
mevrouw M. de Boer
Postbus 20951
2500 BZ 's-GRAVENHAGE

uw kenmerk
--

uw brief
--

ons kenmerk
U058-96/SI/mh/9.2

onderwerp
Jaarverslag Commissie voor de milieu-
effectrapportage

doorkiesnr.
(030) 234 76 66

Utrecht,
1 maart 1996

Het presidium van de Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft het genoegen u hierbij, in overeenstemming met artikel 2.18 van de Wet milieubeheer, het jaarverslag over 1995 aan te bieden.

Voor een weergave van de belangrijkste werkzaamheden en ervaringen van de Commissie in 1995 verwijs ik u naar de samenvatting.

drs. J.J. Scholten
secretaris

ir. P. van Duursen
voorzitter

VOORWOORD

Het jaarverslag over 1995 geeft een overzicht van de werkzaamheden van de Commissie en een verantwoording van de wijze waarop zij haar taken heeft uitgevoerd. Een belangrijk facet van die verantwoording is de wijze waarop de Commissie toetst. Dit jaarverslag geeft een overzicht van de toetsingscriteria zoals die in de loop van afgelopen jaren door de Commissie zijn gehanteerd voor het beoordelen van de informatie in het MER. Doel van het expliciete gebruik van de toetsingscriteria is om een grotere consistentie te verkrijgen bij het toetsen van de diverse MER'en. Ook kan de Commissie met het gebruik van de criteria tegemoet komen aan de wens van vooral bevoegde instanties om meer inzicht te verkrijgen in de wijze van toetsen van de Commissie.

Een tweede belangrijke ontwikkeling waar ik graag op wil wijzen is de betrokkenheid van de bestuurders en hun adviseurs van de bevoegde overheden bij de startnotitie. Daarmee is belangrijke winst te behalen tijdens de richtlijnenfase als het gaat om het toespitsen van de informatie voor de besluitvorming. Een goed voorbeeld daarvan is de aanpak op dit moment bij m.e.r. voor rivierdijkversterkingen. Bij deze projecten is gekozen om op basis van een goed gedocumenteerde startnotitie een aantal belangrijke keuzen voor te leggen aan het publiek en de adviseurs. De winst is dan tweeledig. Belanghebbenden worden beter geïnformeerd over wat hun wel of niet staat te wachten, hetgeen bijdraagt aan de vergroting van het draagvlak. Een tweede winstpunt is dat het bevoegd gezag op basis van de startnotitie en de ingekomen reacties meer concrete uitspraken kan doen bij het vaststellen van de richtlijnen over het toetsingskader voor het voornemen en de uit te werken alternatieven. Het MER kan dan worden gericht op de meest kansrijke oplossingen van het probleem. Verwacht mag worden dat de extra inspanning in de richtlijnenfase leidt tot een toegespitster MER en daarmee tot tijdwinst in de besluitvormingsfase leidt.

ir. P. van Duursen,
voorzitter van de Commissie voor de milieu-effectrapportage

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Samenvatting	1
Summary	5
DEEL 1: OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN	
1. Uitgebrachte adviezen	11
1.1 Kwantitatieve ontwikkelingen	11
1.1.1 Aantal adviezen	11
1.1.2 Typen projecten	12
1.1.3 Overzicht van procedures	13
1.2 Gegevens over adviezen	14
1.2.1 Adviezen voor richtlijnen	14
1.2.2 Toetsingsadviezen	16
1.2.3 Ontheffingsadviezen	20
2. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen	21
2.1 Cursussen, seminars en workshops	21
2.2 Personeelsuitwisselingen	23
2.3 Database 'Infor-mer'	24
2.4 Ontwikkelingen relevant voor de Nederlandse m.e.r.	24
3. Adviseringen voor het DGIS	26
DEEL 2: ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE	
4. Toetsingscriteria van de Commissie	31
4.1 Ontwikkeling en betekenis van de criteria	31
4.1.1 Inleiding	31
4.1.2 Toepassing van de toetsingscriteria	32
4.2 De toetsingscriteria	34
4.2.1 Algemeen	34
4.2.2 Criteria	35
4.2.3 Overige criteria	41
5. Ervaringen met richtlijnenadviezen bij m.e.r. voor dijkversterking	43
5.1 Inleiding	43
5.2 Stand van zaken	43
5.3 Naar een 'toetsend' richtlijnenadvies	44
5.4 Integrale planvorming	46
5.5 Conclusies en aanbevelingen	48

DEEL 3: BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995, met woonplaats
2. Lijst van personen die in 1995 zijn opgetreden als adviseur van de Commissie, met woonplaats
3. Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage
5. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte adviezen ingevolge de Nederlandse m.e.r.-regels
6. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte adviezen voor ontwikkelingssamenwerkingsprojecten

Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.

7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1995

SAMENVATTING

Deel 1: Overzicht van werkzaamheden

Aantallen adviezen

In 1995 bracht de Commissie 146 adviezen uit, waarvan 93 richtlijnen- en 52 toetsingsadviezen en één ontheffingsadvies. Na een continue stijging in de laatste jaren en een daling in 1994, kan worden geconstateerd dat het aantal nieuwe projecten in 1995 gelijk is aan het gemiddelde aantal over de laatste vier jaar. Opmerkelijk is de daling (38%) van het aantal toetsingsadviezen ten opzichte van vorig jaar. Voor deze daling is geen eenduidige verklaring te geven. De daling heeft niet tot gevolg dat het aantal MER'en dat getoetst moet worden, (het 'stuwmeer') verder is gegroeid. Afgelopen jaar is namelijk een aanzienlijk aantal projecten gestaakt (26).

In het kader van de samenwerkingsovereenkomst met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken bracht de Commissie vijf adviezen uit.

Het aantal watergebonden m.e.r.-projecten (rivierdijken, grondwaterwinningen) nam in 1995 toe. Deze groei is toe te schrijven aan verruiming van de m.e.r.-plicht. Ook m.e.r.-projecten in de afvalverwerkende sfeer, met name gericht op hergebruik, lieten een lichte stijging zien. Het aantal infrastructurele projecten en activiteiten in het landelijk gebied namen enigszins af. Een verklaring daarvoor is niet voorhanden.

Van de 610 m.e.r.'s die tot 1996 zijn gestart, is over 45% van de projecten een (ontwerp)besluit genomen. Over 5% van de projecten heeft de Commissie een toetsingsadvies uitgebracht, maar is nog geen besluit genomen. 32% van de m.e.r.-procedures loopt nog. Van de gestarte m.e.r.'s zijn er in de loop van de tijd 108 projecten (18%) gestopt. Een m.e.r.-procedure vanaf de publicatie van de startnotitie tot en met het toetsingsadvies van de Commissie nam gemiddeld 20 maanden in beslag. Het opstellen van een MER duurde gemiddeld 15 maanden.

Evenals in 1994, werden 19 MER'en aangevuld met essentiële informatie, nadat het MER door het bevoegd gezag aanvaard was. In 18 gevallen adviseerde de Commissie positief over de informatie in het MER en de aanvulling. Bij 8 van de 19 projecten werd de procedure gevolgd via een afzonderlijke bekendmaking van de aanvulling met inspraak voorafgaande aan de besluitvorming, zoals aanbevolen in het Richtsnoer voor aanvullingen van de Minister van VROM.

In bijzondere gevallen geeft de Commissie een beoordeling van concept-MER'en. Dat gebeurde dit jaar voor zes MER'en.

Bij zes m.e.r.-procedures was er sprake van mogelijk belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen, waarop het Espoo-verdrag inzake m.e.r. in grensoverschrijdend verband van toepassing is.

Ervaringen bij de advisering

In het verslagjaar is ervaring opgedaan met gebruik van een basisrichtlijnenadvies voor rijkswegen. Dit basisadvies is een vervolg van een initiatief van Rijkswaterstaat om voor trajectnota's/MER'en basisrichtlijnen op te stellen. Hierbij gaat het om ten dele gestandaardiseerde richtlijnen voor het onderdeel over bestaande milieutoestand en de

Ervaringen bij de advisering

In het verslagjaar is ervaring opgedaan met gebruik van een basisrichtlijnenadvies voor rijkswegen. Dit basisadvies is een vervolg van een initiatief van Rijkswaterstaat om voor trajectnota's/MER'en basisrichtlijnen op te stellen. Hierbij gaat het om ten dele gestandaardiseerde richtlijnen voor het onderdeel over bestaande milieutoestand en de milieugevolgen, dat per project verder kan worden gedetailleerd of aangepast. Aan de hand van de ervaringen wordt bezien of uitbreiding van de basisrichtlijnen en het -advies voor andere onderdelen van een MER zinvol is.

Tevens heeft de Commissie meegewerkt aan toegespitste advisering voor het m.e.r.-project betreffende de uitbreiding van een grondreinigingsinstallatie van Mourik Groot-Ammers B.V. (project 698) in de provincie Zuid-Holland. Op basis van de notitie '*M.e.r. op maat*' heeft het College van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland in juli 1995 besloten om m.e.r. gericht in te zetten. De startnotitie voor dit project was opgesteld door initiatiefnemer in nauw overleg met de provincie als bevoegd gezag. Hierin was reeds een inperking van relevante onderwerpen aangegeven. Het advies van de Commissie sloot daar nauw bij aan.

Informatie-uitwisseling met bevoegde overheden

In het verslagjaar heeft met name het secretariaat van de Commissie informatie uitgewisseld met waterschappen over de werkwijze bij m.e.r.'s voor rivierdijkversterking. Verder is het de Commissie gebleken dat algemene informatie-uitwisseling tussen het secretariaat van de Commissie en een brede kring van betrokkenen bij m.e.r. binnen de provincies gewenst is. Het secretariaat van de Commissie heeft enkele gesprekken gevoerd met provinciale medewerkers die betrokken zijn bij m.e.r. voor de vergunningverlening en ruimtelijke ordening van de provincies Limburg, Friesland en Noord-Brabant. Het voornemen bestaat om ook met andere provincies de informatie-uitwisseling te intensiveren.

M.e.r. in internationaal verband

De Commissie is ook dit jaar betrokken geweest bij de werkzaamheden voor de 'International Environmental Assessment (EA) Effectiveness Study'. Er werden bijdragen geleverd aan beleidsplan m.e.r.'s (strategische EAs) en het toetsen van MER'en (reviewing EAs). De Commissie werkt ook mee aan de informatieverzameling voor zogenaamde 'country status reports'. Doel van de Effectiveness Study is om voor eind 1996 een overzicht te publiceren van de *state of the art* op m.e.r.-gebied van de 50 deelnemende landen en internationale organisaties.

Advisering over ontwikkelingssamenwerkingsprojecten

Er werden voor het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) richtlijnen adviezen uitgebracht voor een haven in de Gaza-strook en een landaanwinningsproject in Ecuador. Toetsingsadviezen werden uitgebracht voor een irrigatieproject in India en een waterkrachtcentrale in Pakistan. Over het project in Pakistan is een aanvullend toetsingsadvies uitgebracht. Daarnaast werden op verzoek van het DGIS door het secretariaat diverse memoranda opgesteld over de beoordeling van de beslissing m.e.r. toe te passen en over de toetsing van MER'en op hoofdlijnen. Voorts werd een dossieronderzoek gedaan,

richt op het formuleren van criteria aan de hand waarvan kan worden bepaald of een m.e.r. dient te worden doorlopen.

Deel 2: Inhoudelijke aandachtspunten bij de advisering

Deel 2 van het jaarverslag bevat twee artikelen over:

- toetsingscriteria bij de beoordeling van MER'en¹
- ervaringen met de advisering over rivierdijkversterkingen in vergelijking tot andere projecten.

Toetsingscriteria

De Commissie heeft criteria geformuleerd waaraan zij een MER toetst zodat het milieubelang een volwaardige rol kan spelen bij de besluitvorming. Door deze criteria expliciet te maken, beoogt de Commissie het toetsen van MER'en voor andere betrokkenen inzichtelijker te maken. Per project beoordeelt een werkgroep van de Commissie de volledigheid en juistheid van de informatie. De toetsingscriteria vormen een hulpmiddel bij het vormen van dat oordeel. De criteria zijn het resultaat van de toetsingspraktijk tot op heden. De criteria zijn daarom niet als een uitputtende opsomming te beschouwen. Ze vormen feitelijk een operationele vertaling van de belangrijkste vereisten die de Wet milieubeheer aan een MER stelt. De Commissie toetst de informatie in het MER aan de relevantie voor besluitvorming in ruime zin. Zij beoordeelt of alle betrokken partijen bij de besluitvorming (bestuur, insprekers, adviseurs) voldoende milieu-informatie hebben over het voornemen.

De toetsing van een MER verloopt schematisch gezien in drie stappen. In de eerste stap stelt de werkgroep van de Commissie aan de hand van de wettelijke vereisten en huidige stand van de kennis vast welke informatie in het MER (on)juist is. In de tweede stap beoordeelt de werkgroep aan de hand van de toetsingscriteria de ernst van de tekortkomingen. In haar toetsingsadvies (stap drie) beveelt de werkgroep aan hoe eventuele tekortkomingen in informatie kunnen worden verholpen. Deze werkwijze past binnen de regeling *Richtsnoer Aanvullingen* van de Minister van VROM. Deze regeling geeft aan hoe om te gaan met essentiële tekortkomingen in het MER.

Kernvraag is of de gebreken in het MER zo essentieel zijn dat het milieu-aspect niet volwaardig kan worden meegewogen in de besluitvorming. Constateert de Commissie zulke essentiële tekortkomingen, dan adviseert zij het MER aan te vullen voorafgaande aan het m.e.r.-plichtige besluit. Daarnaast adviseert zij over tekortkomingen in het MER die een volwaardige weging van het milieubelang in dit besluit niet in de weg staan, maar wel van belang zijn voor het milieu bij de verdere realisering van het voornemen. De milieu-informatie kan dan worden vergaard in het verdere proces van het m.e.r.-plichtige besluit, bij vervolgbesluiten of het verplichte evaluatieprogramma achteraf.

1 Dit artikel is zowel in het Nederlands als in het Engels verkrijgbaar op aanvraag bij de Commissie voor de m.e.r.

De criteria sluiten nauw aan bij de wettelijke inhoudsvereisten, zoals een juiste beschrijving van de milieurelevante onderdelen van het voornemen en de milieugevolgen op gevoelige objecten (woningen, natuurgebieden). De meeste criteria hebben betrekking op het meest milieuvriendelijke alternatief en de keuze daarvan. Een derde belangrijke criterium betreft de juiste vergelijking van de alternatieven. Wezenlijk daarbij is of een juiste vergelijking tot belangrijk andere uitkomsten kan leiden. Het al dan niet voldoen aan de vastgestelde richtlijnen is geen zelfstandig toetsingscriterium. Hoewel ze in belangrijke mate de inhoud van een MER bepalen, hebben ze niet tot doel de ernst van tekortkomingen te bepalen.

Ervaringen met richtlijnenadviezen bij m.e.r. voor rivierdijkversterking

Als gevolg van het van kracht worden van het herziene Besluit m.e.r. (1994) zijn de afgelopen twee jaar 19 milieu-effectrapportages voor rivierdijkversterkingen gestart, waarover de Commissie een richtlijnenadvies heeft uitgebracht. Startnotities voor dijkversterkingen hebben een opzet die afwijkt van wat tot nu toe gebruikelijk is. In de startnotitie wordt een 'visie op de rivierdijkverbetering' beschreven op basis van een uitgebreide beschrijving van de landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarden (LNC-waarden) en van beleid dat op het project en de LNC-waarden van toepassing is. Op grond van de gestelde veiligheidseisen voor dijken kunnen vervolgens knelpunten worden beschreven en principe-oplossingen geselecteerd. Deze oplossingen zullen in het MER verder worden uitgewerkt tot alternatieven. De bovenstaande onderdelen in de startnotitie hebben geleid tot een andere advisering voor richtlijnen door de Commissie. De Commissie toetst in feite al een aantal onderdelen van de startnotitie op juistheid, compleetheid en relevantie voor de besluitvorming. De ervaringen van de Commissie met deze aanpak zijn positief. Het verdient daarom aanbeveling om ook bij andere m.e.r.-plichtige activiteiten ervaring op te doen met uitgebreidere, sturende startnotities.

De provincies waar rivierdijkversterking aan de orde is, hebben een overlegstructuur tot stand gebracht waarin alle betrokken partijen zijn vertegenwoordigd. Dit heeft tot dusverre tot een goede informatievoorziening en ook tot een grote betrokkenheid van alle partijen geleid. De Commissie onderkent het belang van een goede afstemming van deze overlegstructuur en de m.e.r.-procedure.

Bij verschillende initiatiefnemers leeft de wens om de Commissie nauwer bij de planvorming te betrekken, gelet op de grote tijdsdruk waaronder de procedures moeten worden doorlopen. Vanuit haar taak als onafhankelijk adviseur zijn de mogelijkheden van de Commissie daartoe beperkt en kunnen stappen in de richting van nauwere betrokkenheid slechts behoedzaam worden gezet. De Commissie wil vooral door intensivering van de contacten op secretariaatsniveau, de informatie-uitwisseling bevorderen en de advisering bespoedigen.

SUMMARY

Part 1: Overview of activities

Projects

In 1995 the Commission for environmental impact assessment (EIA) published 146 reports: 93 advisory guidelines and 52 advisory reviews. The Commission issued one (positive) advice on an application for exemption from the compulsory environmental impact assessment (EIA) procedure. After a consistent increase over previous years, and a sudden decline in 1994, the number of new projects now appears to have stabilized. There was a noticeable drop (38 per cent) in the number of advisory reviews compared with the previous year, for which no clear explanation can be given. Since a considerable number (26) of projects have been postponed or cancelled during the year the number of environmental impact statements (EISs) still to be reviewed is not expected to increase in the near future.

Five reports were issued under the cooperation agreement with the Directorate-General for International Development Cooperation of the Ministry of Foreign Affairs.

The number of projects concerning aquatic environments (river dikes, ground water supply) increased in 1995. This can be explained by the broader range of mandatory EIAs. The number of waste management plants and particularly those projects dealing with recycling also increased. The number of infrastructural projects and rural development (land use planning and residential development) has dropped. There is no direct explanation available for these two developments.

(Draft) decisions have been reached for more than 45 per cent of the 610 EIAs that were started before 1996. The Commission issued an advisory review for a further 5 per cent for which no decision has yet been made. Thirty-two per cent of the projects are still in progress, but 108 of the remaining EIAs begun have now been stopped. An EIA procedure – from publication of the notification of intent to the Commission's advisory review – takes on average 20 months to complete, and the preparation of an EIS takes on average 15 months.

As in 1994, additional essential information was necessary for 19 EISs after they were accepted by the competent authority. In 18 of these cases the Commission brought out a positive advice concerning the EIS and the supplementary information. The decision-making for eight of these 19 projects was preceded by a new 'notification of public consultation' procedure, in accordance with the Guide to Supplementing EISs from the Minister for Housing, Spatial Planning and Environment.

In exceptional cases the Commission evaluates draft EISs; this occurred six times in 1995.

Six EIAs involved the possibility of cross-border impacts, to which the Espoo Convention concerning cross-border EIAs applies.

New forms of advice

During the year experience was gained with using standard advisory guidelines for motorways. This standard review was developed from an initiative by the Directorate-General for Public Works and Water Management to set up standard core guidelines for route proposals/EISs. This approach involves partly standardizing guidelines for the sections on the current state of the environment and the environmental impacts; these guidelines can be further refined to suit each individual project. Analysis of the experience with using these standard guidelines will indicate whether extending their coverage, or applying the approach to other sections of the EIS, would be useful.

The Commission has also helped to fashion highly focused recommendations for an EIA on the extension to a soil remediation plant of Mourik Groot-Amers B.V. in the province of South Holland (project 698). In line with the current provincial philosophy on scoping, entitled 'customized EIA', the provincial executive for South Holland decided in July 1995 to adopt a more direct approach. The notification of intent for this project was drawn up by the developer in close collaboration with the province, acting as competent authority, and limits the number of relevant topics. The Commission's advice followed the same lines.

Information exchange with competent authorities

During the year the secretariat in particular has shared information with water authorities on EIA procedures for river dike engineering works, beyond consultations about specific projects. Moreover, the Commission recognizes that an exchange of information between the Commission's secretariat and a broad range of people involved with EIA in provincial government is generally desirable. The secretariat has held meetings with provincial civil servants responsible for EIA procedures for environmental permits and spatial planning in the provinces of Limburg, Friesland, and Northern Brabant. The intention is to intensify the exchange of information with other provinces as well.

International

The Commission was again involved this year in activities for the 'International Environmental Assessment (EA) Effectiveness Study'. Contributions were made on strategic EAs and the review of EAs. The Commission also assisted with gathering information for the Country Status Reports. The goal of the Effectiveness Study is to publish an overview of state-of-the-art EIA from the 50 participating countries and international organizations.

Advice on development cooperation projects

Advisory guidelines for a seaport on the Gaza Strip and a land reclamation project in Ecuador have been prepared for the Directorate-General for International Development Cooperation (DGIS). Advisory reviews were brought out for an irrigation project in India and a hydroelectric power station in Pakistan. A supplementary advisory review was prepared for the Pakistan project. In addition, the secretariat drew up various memoranda concerning the evaluation of screening decisions, and on reviewing outline EISs. In addition, existing files were reviewed with the aim of establishing criteria for determining whether an EIA should be undertaken or not.

Part 2: Developments in the Commission's work

Part two of the annual report contains two articles on the following:

- review criteria for evaluating EISs^{2]}
- experience with advising on river dike engineering works in comparison with other projects.

Review criteria

The Commission has formulated criteria for evaluating an EIS such that the interests of the environment play a full part in the decision-making process. The Commission's aim is to make the evaluation of EISs more understandable to those involved by making these criteria explicit. A working group evaluates the comprehensiveness and accuracy of the information provided for each project; the review criteria assist in forming that judgement. The criteria are derived from practical experience to date, and are therefore not considered an exhaustive survey. In effect, they form a framework for implementing the requirements for EIA laid down in the Environmental Management Act. The Commission evaluates the information in the EIS on its relevance for the decision-making process, taking a broad view. The Commission judges whether all the contributors to the decision (the executive, public, consultants) have access to sufficient information on the environmental impacts of the proposal.

The evaluation of an EIS takes place in three main stages. In the first step the Commission establishes which information is (in)correct, based on the legislative requirements and the current state of knowledge. In the second step the working group uses the evaluation criteria to judge the seriousness of any shortcomings. In the advisory review (step three) the working group recommends how any missing information can be collected. This approach follows the procedure in the 'Guide to Supplementing EISs' from the Minister for Housing, Spatial Planning and Environment - the regulation that sets out how to deal with inadequate information essential to the decision-making.

The key question is whether these inadequacies in information in the EIA are so important that the environmental aspects cannot be sufficiently evaluated, and so allow a final decision to be taken. Should the Commission discover such essential omissions, it advises that supplementary information to the EIS be provided before the decision which required that the EIS be prepared is taken. The Commission also makes recommendations concerning shortcomings in the EIS that, although they do not prevent a balanced assessment of the environmental implications of the decision, will be of environmental importance during the further implementation of the proposed project. The relevant environmental information can then be gathered during the further procedures associated with the decision, at subsequent decision stages, or during the compulsory programme of post-project analysis.

The criteria are closely related to the legal requirements for the contents of an EIS, including the proper description of the proposed initiative and the environ-

2 This article is available in Dutch as well as in English and can be obtained from the Commission for EIA.

mental impacts on sensitive objects (houses, nature reserves). Most of the criteria concern the alternative most favourable to the environment and its selection. A third important criterium concerns the accurate comparison of alternatives. It is essential to determine whether an accurate comparison may lead to a different ranking order.

A failure to satisfy the guidelines for the contents of an EIS is not a review criterium in its own right.

Advisory guidelines for river dike engineering works

The revision of the EIA Decree which came into force in 1994 has led to 19 EIAs being started for river dike engineering works, for which the Commission has issued advisory guidelines. Notifications of intent for these works take a form which deviates from the usual practice. The notification contains a 'design concept for the engineering works', supported by an extensive description of the features of ecological, landscape, and historical/archaeological value, and of the policies relevant for the project and the landscape features described. Constraints arising from the safety standards for dikes can then be identified, and outline solutions drawn up for specific problem areas. These solutions will then be examined in detail in the EIA, and alternatives derived from them. The Commission has adopted a different form of advice on guidelines for these parts of the notification of intent. In essence, this means that the Commission at this stage evaluates certain sections of the notification of intent for their accuracy, comprehensiveness, and relevance to the final decision. It is therefore desirable to gain experience in using these more detailed notifications of intent, which are more able to guide the course followed by the EIA, for other types of activity as well.

The provinces concerned with the river dike engineering works have established a formal framework for dialogue between all the parties involved. So far, this has proved to be a good source of information, and has stimulated the close involvement of all participants. The Commission recognizes the importance of effective coordination between this dialogue and the EIA procedure. Given the tight schedule for the procedures, a number of developers would like to see the Commission more closely involved in the planning aspects. The Commission's role as independent adviser makes this difficult, and any steps in this direction would have to be cautious. However, the Commission does want to intensify contacts, via the secretariat, to improve information transfer and speed up the advisory process.

DEEL 1:

OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN

1. Uitgebrachte adviezen
2. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen
3. Adviseringen voor het DGIS

1. UITGEBRACHTE ADVIEZEN

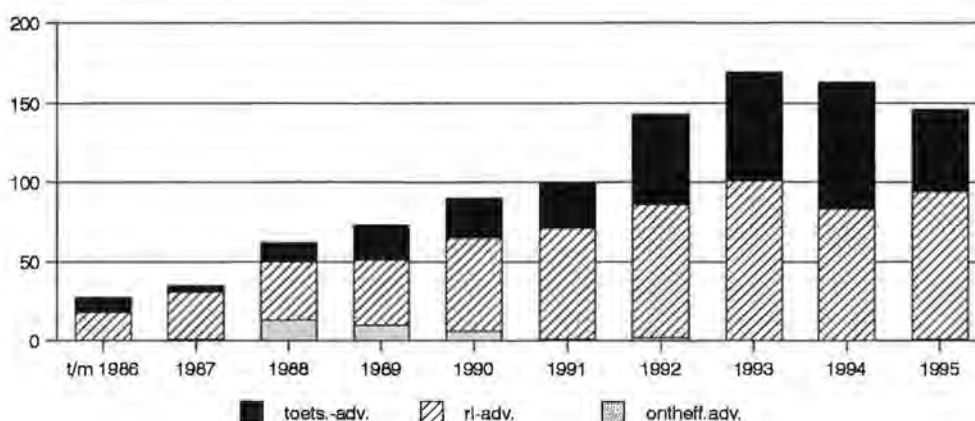
1.1 Kwantitatieve ontwikkelingen

1.1.1 Aantal adviezen

In 1995 bracht de Commissie in totaal 146 adviezen uit³). Het aantal richtlijnen- en toetsingsadviezen bedroeg respectievelijk 93 en 52. Er is één advies over ontheffing van de m.e.r.-plicht uitgebracht. Na een continue stijging in de laatste jaren en een daling in 1994, kan geconstateerd worden dat het aantal nieuwe projecten in 1995 gelijk is aan het gemiddelde aantal over de laatste vier jaar. Opmerkelijk is de daling (38%) van het aantal toetsingsadviezen ten opzichte van vorig jaar. Voor deze daling is geen eenduidige verklaring te geven. Deze daling heeft niet tot gevolg dat het aantal te toetsen MER'en (het 'stuwmeer') verder is gegroeid. Afgelopen jaar is namelijk een aanzienlijk aantal projecten gestaakt (26), met name in de afvalverwerkende sfeer.

Figuur 1.1 geeft een overzicht van het aantal uitgebrachte adviezen in de afgelopen jaren. In bijlage 7 zijn procedurele gegevens per project opgenomen.

Figuur 1.1: Aantal uitgebrachte richtlijnen- en toetsingsadviezen per jaar tot en met 1995.

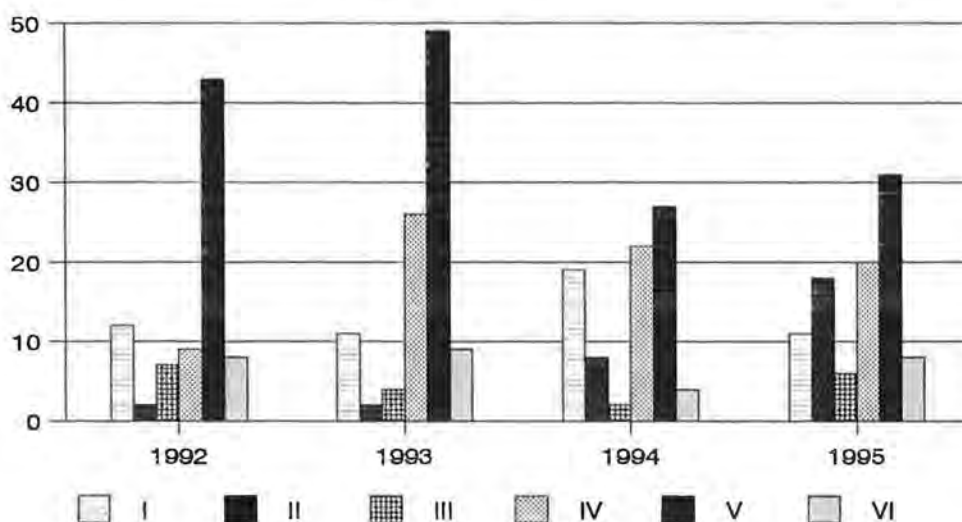
3 Het betreft niet de adviezen van de Commissie die zijn uitgebracht in het kader van de overeenkomst met de Minister van Ontwikkelingssamenwerking.

1.1.2 Typen projecten

Figuur 1.2 geeft een overzicht van de typen m.e.r.-projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd in 1995 in absolute aantallen⁴. Onder de typen projecten zijn de volgende categorieën volgens het Besluit m.e.r. gerangschikt:

Typen projecten		Categorieën Besluit m.e.r.
I	Infrastructuur	1, 2, 3, 4, 6, 8, 24
II	Waterstaatkundige projecten, waterwinning	5, 12, 13, 14, 15
III	(Openlucht-)recreatie	10
IV	Landelijk gebied: landinrichting, militaire oefenterreinen, woningbouw, bedrijventerreinen, natuurmonumenten, ontgrondingen	7, 9, 11, 16, 19, 20
V	Afvalverwijdering: be- en verwerking, stort	18
VI	Energie en industrie	17, 21, 22, 25, 26

Figuur 1.2: Typen m.e.r.-plichtige projecten

Uit figuur 1.2 komt naar voren dat het aantal nieuwe projecten in de afvalverwerkende sfeer (V) weer is toegenomen. Het betreft met name projecten die

4 Bij dit overzicht wordt een project slechts aan één jaar toegerekend, namelijk het jaar waarin het advies voor richtlijnen is uitgebracht. Niet zijn opgenomen de procedures voor ontheffingen, HELP-rapporten en dergelijke. Sommige - veelal complexe - projecten kunnen in meer categorieën tegelijk vallen; deze zijn dan vaker geteld. Categorie 19 (één project) is nu onder type IV gerangschikt. In vorige jaarverslagen betrof deze categorie verwerking van chemisch afval, die nu onder categorie 18 valt.

gericht zijn op hergebruik van afvalstoffen en minder projecten in de eindverwerking. De toename van de watergebonden projecten (II) komt voort uit de verruiming van de m.e.r.-plicht voor dijkversterkingen en drinkwaterwinningen. Bij de dijkversterking is de groei nog beperkt omdat voorrang is gegeven aan de dijkvakken die onder de Deltawet Grote Rivieren vallen. Deze projecten zijn niet (meer) m.e.r.-plichtig.

Het aantal recreatieprojecten (III) is ondanks de beperking van de m.e.r.-plicht voor sommige typen golfbanen toch licht toegenomen. Het vorig jaar gesignaleerde verzadigingseffect in de grote recreatieve projecten (golfbanen, attractieparken) heeft zich niet doorgezet.

De type projecten in het landelijk gebied (IV) en in de energie- en industrie-sector (VI) zijn vrijwel gelijk gebleven, terwijl de infrastructurele activiteiten (II) zijn afgenomen. Deze verschuivingen ten opzichte van vorig jaar zijn niet eenduidig te verklaren.

1.1.3 **Overzicht van procedures**

Sinds invoering van de m.e.r.-plicht zijn er 610 m.e.r.'s (100%) van start gegaan. Daarvan zijn er in de loop van de tijd 108 projecten (18% gestaakt⁵). In 275 van de gevallen (45%) is het tot (ontwerp)besluitvorming gekomen. Voor 32 projecten (5%) heeft de Commissie een toetsingsadvies uitgebracht en wachten de projecten op besluitvorming. Derhalve zijn er per 31 december 1995 195 lopende m.e.r.-projecten (32%).

De periode tussen de bekendmaking van de startnotitie en het uitbrengen van het toetsingsadvies duurde voor alle gestarte projecten gemiddeld 20 maanden. Daarvan nam het opstellen van het MER en de aanvaarding door het bevoegd gezag gemiddeld 15 maanden in beslag. De vijf resterende maanden hadden betrekking op de richtlijnenfase (drie maanden) en de toetsingsfase (twee maanden). Daarbij dient te worden opgemerkt dat de periode waarin de m.e.r. wordt doorlopen een aanzienlijke spreiding kent. 10% van de projecten werd binnen één jaar afgerond met het toetsingsadvies van de Commissie. 50% van m.e.r.'s nam tussen één en twee jaar in beslag en 30% duurde tussen de twee en drie jaar. 15% van de m.e.r.'s nam meer dan drie jaar in beslag.

5 Sommige projecten zijn onder een ander nummer voortgezet omdat het voornemen veranderde.

1.2 Gegevens over adviezen

1.2.1 Adviezen voor richtlijnen

Adviezen over rijkswegen

In de loop der jaren heeft de Commissie geadviseerd over een groot aantal projecten tot verbetering van weginfrastructuur. Daarbij heeft vooral Rijkswaterstaat een grote ervaring met m.e.r. opgebouwd. Om een consistente aanpak bij de opstelling van trajectnota's/MER'en te bevorderen, heeft de hoofddirectie van Rijkswaterstaat een initiatief gestart om te komen tot basis-richtlijnen; ten dele gestandaardiseerde richtlijnen voor het onderdeel over de milieugevolgen waar per project in kan worden gespecificeerd. Dit initiatief liep parallel met een intern project van de Commissie om de consistentie in de richtlijnenadviezen te bevorderen. De Commissie heeft daarom besloten aansluiting bij het project van Rijkswaterstaat te zoeken om ook de bruikbaarheid van de adviezen voor de richtlijnen te bevorderen. Dit heeft geleid tot een basisrichtlijnenadvies voor wegen, dat in de komende periode als uitgangspunt voor richtlijnenadviezen zal worden gebruikt. In de loop van 1996 zullen de ervaringen worden besproken en zal worden bezien, welke wijzigingen nodig zijn in het basisrichtlijnenadvies en de basisrichtlijnen en of uitbreiding zinvol is.

Meerjarenplan Gevaarlijk Afval (MJP-GA) (683)

Het beleidsstandpunt over de verwijdering van gevaarlijke afvalstoffen wordt eens in de drie jaar bijgesteld in een Meerjarenplan. In dit Meerjarenplan wordt het gezamenlijke beleidsstandpunt verwoord van de Minister van VROM en de twaalf provincies op basis waarvan onder meer vergunningen worden verleend voor het inzamelen, bewaren, be- en verwerken en de eindverwerking van gevaarlijke afvalstoffen. Onderdelen van het MJP-GA zijn daarmee volgens categorie 18.1 van bijlage C van het Besluit m.e.r.-plichtig. In het richtlijnenadvies van de Commissie ligt het zwaartepunt op de beschrijving van alternatieven voor de be-/verwerking en eindverwerking van dertien categorieën gevaarlijk afval. Daarnaast zullen in het MER een aantal algemene beleidsalternatieven beschreven worden, zoals voor de koppeling van activiteiten in de verwijderingsketen en de criteria voor in- en uitvoer. De Commissie heeft geadviseerd om de wijze van beschrijving van milieu-effecten af te laten hangen van de beschikbaarheid en de kwaliteit van informatie over de relatie tussen de afvalstroom en het milieu-effect. Per categorie gevaarlijk afval kan deze verschillen. Zij heeft een aantal aandachtspunten gegeven bij de keuze voor toepassing van multicriteria-analyse, kentallenmethodiek en levenscyclusanalyse.

Afvalhoutvergassing op het Amercentralecomplex (732)

Bij de afvalhoutvergassing op het Amercentralecomplex stuitte de Commissie op een merkwaardige consequentie van de rekenmethode voor het beleid ter reductie van kooldioxyde-emissie. Deze methode maakt onderscheid tussen de langlopende en de kortlopende kringloop voor koolstof. Het verbranden van fossiele brandstoffen wordt toegerekend aan de langlopende kringloop. Bij de kortlopende kringloop wordt er van uitgegaan dat CO₂ die vrijkomt uit de verbranding van hout, wordt opgenomen door nieuwe aanplant van bossen. Deze 'kortlopende' CO₂ wordt daarom niet toegerekend aan de totale CO₂-emissie. Het beleid om CO₂-emissies te reduceren zou volgens deze rekenmethode daarom

kunnen slagen als bij de energieopwekking fossiele brandstof door bijvoorbeeld hout vervangen zou worden. Volgens de huidige kennis is echter de ontbossing mondiaal gezien groter dan de herplant van bomen, terwijl geen omslag van die ontwikkeling in het verschiet ligt. De vraag wanneer een initiatief bijdraagt aan het (Nederlandse) beleid ter reductie van CO₂-emissie en welke rekenmethode kan worden toegepast, verdient derhalve een nadere motivering.

De Commissie ziet in, dat er op dat moment geen betere rekenmethode voor handen is, maar meent wel dat deze rekenmethode gebrekkig is. Zij hecht aan het voorschrift om bij m.e.r. *zo objectief mogelijk milieu-effecten te voorspellen*⁶. In dat kader zal zij bij komende projecten die vervanging van fossiele brandstoffen betreffen trachten aan te dringen op verbetering van de rekenmethode. Hiervoor zijn het Ministerie van VROM en het RIVM als eerste verantwoordelijk.

M.e.r. op maat

In juli 1995 hebben Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland op basis van de notitie 'M.e.r. op maat' besloten om m.e.r. gericht in te zetten. Deze aanpak is voor het eerst toegepast bij het project *Uitbreiding biologische grondreinigingsinstallatie Mourik Groot-Ammers* (698).

De startnotitie voor dit project is opgesteld door initiatiefnemer in nauw overleg met de provincie als bevoegd gezag. Hierin is reeds een inperking van relevante onderwerpen aangegeven. *"De huidige activiteiten worden als bestaande situatie beschouwd. Het MER zal zich richten op de uitbreiding. De ontwikkeling van varianten en alternatieven kan zich beperken tot optimalisatie van het reinigingsproces en aanvullende milieumaatregelen. De beschrijving van de milieugevolgen kan zich volgens de huidige inzichten toespitsen op luchtverontreiniging waaronder geur, geluidhinder en de toepassing van gereinigde grond."*

Gezien de uitgebreidheid van de informatie in de startnotitie heeft de Commissie zich in het advies vooral geconcentreerd op de informatie die in aanvulling daarop nog moet worden verschaft in het MER. De voorgestelde inperking in de startnotitie is voor het merendeel in het advies overgenomen, hetgeen resulteerde in een beperkt advies voor richtlijnen. Dat advies heeft de provincie in die vorm overgenomen.

Woningbouwactiviteiten

In navolging van het gewest Haaglanden heeft ook de regio Rotterdam op advies van de Commissie een zogenaamde Kadernota m.e.r. VINEX locaties opgesteld. Deze Kadernota geeft een verantwoording van het locatiekeuzep proces voor de VINEX-locaties en belicht de (milieu)-argumenten, die daaraan ten grondslag hebben gelegen. Tevens wordt een aantal specifieke, uit de locatiekeuze voortvloeiende milieu-aandachtspunten gegeven, die in de verdere planvorming moeten worden uitgewerkt. De Kadernota is samen met de Startnotitie voor de eerste Rotterdamse VINEX-locatie (Noordrand 2 en 3) (725) ter visie gelegd en zal op deze wijze ook voor de overige Rotterdamse locaties worden gebruikt. De op te stellen MER'en zullen zich op het inrichtingsniveau richten. Met de Kadernota is het locatie-aspect voldoende afgehandeld.

6 Memorie van Toelichting op het wetsontwerp m.e.r., Tweede Kamer 16814 zitting 1980 - 1981, nr. 3, blz. 11.

In het kader van de vraag over locatiekeuze als m.e.r.-plichtige activiteit, heeft de Commissie in 1995 overleg gevoerd met de Rijksplanologische Dienst van het ministerie van VROM over een eventuele m.e.r. voor nieuwe woningbouwlocaties die gepland worden in het kader van de actualisering van de VINEX.

1.2.2

Toetsingsadviezen

Integrale m.e.r. Schiphol en omgeving (334)

Nadat eind januari de Commissie het toetsingsadvies uitbracht over het Aanvullende MER (AMER) werd de besluitvorming over de PKB Schiphol en Omgeving voortgezet en afgerond met de parlementaire behandeling over het kabinetsstandpunt (november 1995). Nu de besluitvorming over de PKB is afgerond, kan worden vastgesteld welke bijdrage m.e.r. heeft kunnen leveren. De formulering en kwantificering van de zogenaamde dubbele doelstelling aan het begin van de m.e.r.-procedure met een mainportdoelstelling en een milieudoelstelling werkte verhelderend voor de uitwerking van oplossingen en het ontwikkelen van mitigerende maatregelen. Het MER, de aanvulling daarop, de toelichting op het kabinetsstandpunt en de parlementaire behandeling maken duidelijk dat een aantal belangrijke milieu-effecten wordt gereduceerd of niet erger wordt ten opzichte van het referentiejaar. Het aantal huizen dat binnen de 35 Ke-contour⁷⁾ zal komen te liggen, neemt met één derde af en mag niet meer zijn dan 10.000 wanneer de parallelle vijfde baan in 2003 in gebruik zal worden genomen. Ook het aantal woningen dat binnen de nachtzone van de L_{Aeq} 26 dB(A) contour komt te liggen zal afnemen ten opzichte van 1990. Het nachtrecht voor Schiphol is voorlopig verlengd van 06.00 uur naar 07.00 uur 's morgens (met een beslissing over drie jaar over het al dan niet formaliseren van deze langere nachtperiode). Het gekozen Planalternatief 5P dat de aanleg van een vijfde baan parallel aan de Zwanenburgbaan inhoudt, is echter niet in staat te voldoen aan alle criteria van de milieudoelstelling. Met name het externe veiligheidsaspect, gekarakteriseerd door de contouren individueel risico 10^{-5} , 10^{-6} en 10^{-7} , zal verslechteren ten opzichte van 1990. Er wordt een externe veiligheidszone aangehouden die overeenkomt met de 10^{-5} contour individueel risico. Om het 'stand-still-principe' voor deze zone te halen, moeten daarbinnen gelegen woningen worden afgebroken. De toename van de luchtverontreiniging kan alleen voorkomen worden door de hogere uitstoot door het vliegverkeer naar de lucht te compenseren met veronderstelde geringere emissies door het wegverkeer.

Uitvoerings-MER parallelle vijfde baan, Schiphol (591)

Bij de uitvoerings-MER (591) ging het om de exacte ligging van de vijfde parallelle baan en de vaststelling van de hierbij behorende geluidzones. In haar toetsingsadvies over het UMER-5P stelt de Commissie dat het MER voldoende informatie biedt voor de besluitvorming over de wijziging van het aanwijzingsbesluit. De Commissie beval aan om bij het aanwijzingsbesluit inzicht te geven in de nachtcontouren voor een langere nachtperiode (van 23.00 uur - 07.00 uur) in combinatie met de aanname in de berekening van iets geopende slaapkamerramen. Evenals in het IMER en het AMER ontbraken in het UMER-5P

7 Ke = Kosten-eenheden.

deze nachtcontouren, terwijl ze van belang zijn voor de formalisering over drie jaar van de voorlopige verlenging van het nachtrecht van 06.00 uur – 07.00 uur 's morgens.

In het kader van de evaluatie achteraf beveelt de Commissie de geluidbelasting in het punt K in Aalsmeer te monitoren. Het UMER-5P geeft aan dat de geluidshinder hoger zal uitvallen dan de vereiste 49 Ke. De ontwerpaanwijzing stelt dat Schiphol een resultaatsverplichting krijgt opgelegd de 49 Ke te halen in punt K.

Monitoring beveelt de Commissie ook aan voor de milieu-effecten op bodem, grond- en oppervlaktewater, vanwege de onbetrouwbaarheid van de gegevens in het UMER-5P. Dit MER gaat er echter wel vanuit dat geen nadelige effecten zullen optreden. Informatie over concrete voorzieningen ter beperking van de milieu-effecten ontbreekt echter, waardoor beoordeling van deze informatie in het kader van de m.e.r.-procedure niet mogelijk was.

AOO-Tienjarenprogramma Afvalstoffen 1995 – 2005 (TJP.A) (599)

Dit MER onderscheidde zich van andere MER'en door het gebruik van een nieuwe methode voor het in beeld brengen van milieu-effecten ten behoeve van strategische besluitvorming: de levenscyclusanalyse (LCA). In haar richtlijnenadvies onderschreef de Commissie in principe de keuze voor deze methode omdat het instrument een aantal belangrijke voordelen biedt boven meer traditionele methoden. Daarbij werd echter wel aangegeven dat ruim aandacht geschonken zal moeten worden aan onzekerheden die kunnen voortvloeien uit gebruik van dit relatief nieuwe instrument.

In het toetsingsadvies sprak de Commissie voor de milieu-effectrapportage haar waardering uit over het toepassen van het instrument levenscyclusanalyse: op deelgebieden is vernieuwend werk geleverd en waardevolle nieuwe inzichten zijn verkregen. Bij de toepassing van de LCA-methodiek constateerde de Commissie een aantal onzekerheden en onvolkomenheden, die een deel van de in het MER getrokken conclusies onzeker maken.

Verder werd aangegeven dat het Afvaloverlegorgaan (AOO) bij het opstellen van het MER naar de mening van de Commissie een te strikt kader heeft gehanteerd. De Commissie duidde hierbij op de ladder van Lansink, de taakstellingen op het gebied van preventie en hergebruik, het als niet-realistisch aanmerken van vervroegde afschrijving van verbrandingsinstallaties, het niet uitwerken van een aanbodscenario dat verder gaat dan de taakstellingen en het onvoldoende leggen van een relatie tussen het realiseren van hergebruikstaakstellingen en te programmeren scheidingscapaciteit. Hoewel gelet op de wettelijke en beleidsmatige kaders waarbinnen het AOO opereert het hanteren van de genoemde uitgangspunten voor de hand ligt, leidde het gehanteerde kader er volgens de Commissie toe dat een aantal mogelijke ontwikkelingen en onzekerheden in het MER onvoldoende werden belicht.

Concluderend stelde de Commissie vast dat het MER voldoende informatie bevat voor de in het TJP.A-95 vast te stellen besluiten, maar dat ten behoeve van het gebruik van het MER door lagere overheden het MER zou moeten worden aangevuld. In deze aanvulling zouden milieuconsequenties en onzekerheden die voortvloeien uit het gehanteerde kader en de LCA inzichtelijk moeten worden gemaakt. Lagere overheden dienen bij planvorming en vergunningverlening, voor zover het gaat om keuzen tussen verschillende eindverwerkingstechnieken, na te gaan in hoeverre de informatie uit het MER aanvulling behoeft.

Enschede-Glanerbrug (362)

In het landelijke milieubeleid zijn het behoud van biodiversiteit en het tegengaan van verdroging belangrijke speerpunten. Dat maakt dat de ecohydrologie⁸⁾ een steeds belangrijker rol krijgt bij het juist in beeld brengen van de milieugevolgen van projecten in het landelijke gebied, zoals woningbouw en landinrichting.

Bij het project Enschede-Glanerbrug⁹⁾ bleek tijdens de toetsing van het MER dat het alleen met toepassing van diverse mitigerende maatregelen mogelijk was in het gebied Eschmarke 5000 woningen te realiseren zonder de waardevolle natte natuurgebieden Glanerveld en Derkinksmaten aan te tasten.

Wateringse Veld (626)

In haar toetsingsadvies over de VINEX-locatie Wateringse Veld bij Den Haag concludeerde de Commissie dat het gekozen waterbeheer en natuurdoeltype niet aansloot bij de geohydrologische ondergrond en de 'natuurlijke' waterhuishoudkundige situatie in het gebied. De natuurontwikkelingsmogelijkheden van brak water werden in het MER niet onderkend. Zij acht het zeer wel mogelijk dat een alternatief dat beter aansluit bij het natuurlijk milieu ter plaatse, aanzienlijk goedkoper is dan de nu voorgestelde alternatieven, als gevolg van lagere bemalings- en defosfateringskosten.

In de aanvulling op het MER wordt het voornemen kenbaar gemaakt het evaluatieprogramma in verband met het bovenstaande met voorrang uit te voeren.

IJburg, tweede fase (629)

Bij de toetsing van het MER Woningbouw Amsterdam IJburg, tweede fase werd de Commissie geconfronteerd met een probleem dat bij ruimtelijke-ordeningsbesluiten vaak voorkomt. Omdat het m.e.r.-traject slechts een deel bestrijkt van een reeks van ontwikkelingen die met diverse besluiten tot stand komt, blijkt in deze m.e.r. die wordt uitgevoerd op streek-en structuurplanniveau nog veel onbekend te zijn, dat van belang is voor het milieu in het plangebied. Het bevoegd gezag vindt het belangrijk om in het kader van een vrijwillige m.e.r. bij deze verdere ontwikkelingen aandacht te besteden aan het milieu. Het bevoegd gezag zal daarom de Ministers van VROM en LNV verzoeken het mogelijk te maken dat de Commissie wordt ingeschakeld bij het toetsen van milieu-informatie die tijdens het vervolg-proces van evaluerend ontwerpen ter beschikking zal komen. Dit verzoek wordt mogelijk gemaakt door het Ontwerp-Plan van Aanpak ROM-IJmeer (mei 1995) dat vermeldt dat: "*voor de toetsing (bij het evaluerend ontwerpen) wordt gedacht aan een onafhankelijk forum van deskundigen en de introductie van een milieuprestatiesysteem, waarbij de Commissie voor de m.e.r. wordt verzocht een onafhankelijk oordeel te geven middels een vrijwillige milieutoets*" (bladzijde 48).

Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en

Vanaf 1993 beoordeelt de Commissie concept-MER'en in een beperkt aantal gevallen, namelijk wanneer het om een categorie projecten gaat waar nog niet eerder m.e.r. voor is uitgevoerd en die niet met andere soorten projecten verge-

8 Zie het jaarverslag van de Commissie m.e.r. over het jaar 1991.

9 Dit project is een van de voorbeelden die in het *Praktijkboek m.e.r. en ruimtelijke ordening* (Ministerie van VROM 1995) zijn opgenomen.

lijkbaar zijn (1), waar een nieuwe of bijzondere voorspellingsmethode van de milieu-effecten wordt gehanteerd (2) en bij projecten waar de Commissie in haar richtlijnenadvies aandacht voor een bijzonder aspect vraagt (3).

Het betreft de volgende projecten aangeduid op grond waarvan de Commissie heeft voorgetoetst:

- Samenvatting MER Woningbouwlocatie IJburg, eerste fase (Amsterdam-Nieuw-Oost) (122) (3)
- Landinrichtingsproject Drachten (545) (1 en 2)
- Landinrichtingsproject Weerijs (Noord-Brabant) (575) (1 en 2)
- Champignonreststoffenverwerking te Maasdriel (594) (1)
- Tienjarenprogramma Afval 1995 – 2005 (599) (2)
- Exploratieboringen in de Noordzeekustzone en op Ameland (652) (1 en 2).

Aanvullingen op een milieu-effectrapport

Bij essentiële tekortkomingen in een MER kan het bevoegd gezag van de initiatiefnemer een aanvulling op het MER verlangen. De procedure voor aanvulling is niet in de wet geregeld. In de praktijk is voor die aanvulling een procedure ontstaan. Op 10 januari 1995 heeft de minister van VROM hiertoe het *Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport* bekendgemaakt. De richtsnoer sluit aan bij de in de praktijk gebruikelijke procedure.¹⁰⁾

Evenals in 1994, werden er bij 19 projecten aanvullingen opgesteld op het MER. Het betrof 37% van het totaal aantal toetsingen over 1995. Van de 19 gevallen waarin de Commissie tot een aanvulling adviseerde, kon in 18 gevallen na beoordeling van de aanvulling alsnog positief geadviseerd worden over het MER, inclusief de aanvulling. In één geval vond de Commissie dat het MER ook met de aanvulling onvoldoende informatie verschaftte voor de besluitvorming. Er werd geen tweede aanvulling opgesteld, omdat het bevoegd gezag van oordeel was dat voldoende informatie beschikbaar was.

Bij acht van de 19 projecten werd de procedure gevolgd zoals aanbevolen in het Richtsnoer, namelijk via een afzonderlijke bekendmaking met inspraak voorafgaande aan de besluitvorming. In de andere gevallen werd de procedure opgeschort totdat de aanvulling beschikbaar was en de Commissie deze bij haar eindoordeel kon betrekken. In al de gevallen bracht de Commissie advies uit over het MER én de aanvulling. Het bevoegd gezag maakte de aanvulling formeel openbaar bij de bekendmaking van het (ontwerp)besluit.

Grensoverschrijdende projecten

In 1995 startten vijf projecten en vond één toetsing van een MER plaats met mogelijk belangrijke grensoverschrijdende effecten. Het betrof de volgende projecten:

- Hoogspanningsverbinding Noorwegen – Nederland (719)
- Tracéstudie/m.e.r. Rijksweg 74 (Venlo – Duitse grens) (728)
- Zandmaas/Maasroute (733)
- Ontgronding Born/Grevenbricht (Limburg) (740)
- Ontgrondingen Borgharen/Itteren (Limburg) (741)
- AVL-deponie locatie zinkwitstortplaats Eijsden (toetsing) (555)

10 Zie verder deel 2 van dit jaarverslag over toetsingscriteria van de Commissie.

Bij het project 719 gaat het om de aanleg van een elektriciteitskabel vanaf de Noorse kust tot de Eemshaven. Hierbij is de activiteit zelf reeds grensoverschrijdend. Dit geldt ook voor de Rijksweg 74. Het betreft de aanleg van een ontbrekende schakel tussen het Nederlandse en het Duitse autosnelwegennet. Een aantal tracé-alternatieven ligt op zowel Nederlands als Duits grondgebied. Gezien de sterke samenhang tussen het Nederlandse en het Duitse deel zullen de tracénota/MER en de Duitse Umweltverträglichkeitsstudie (UVS) worden geïntegreerd.

Bij de projecten 145, 740 en 741 zijn er grensoverschrijdende milieu-effecten maar bij de laatste twee is niet zeker of de activiteit zelf grensoverschrijdend is. Het betreft ontgrindingen in de Grensmaas die een verandering van stroombed kunnen veroorzaken. Daarmee kan een verschuiving van de rijksgrens tussen Nederland en België optreden (zie ook onder bijlage 7, project 595, de Grensmaas). Bij de Zandmaas/Maasroute, waarin de Maas wordt uitgediept en verbreed, zijn alleen grensoverschrijdende milieu-effecten op het grondwater aan de orde.

1.2.3

Ontheffingsadviezen

In 1995 is er één (positief) advies uitgebracht voor een ontheffing op grond van de Wet milieubeheer, artikel 7.5 lid 1 onder b over een waterinjectie in de diepe ondergrond op de locatie Pernis-West. Voor een vergelijkbare activiteit was reeds eerder een MER opgesteld. De Commissie concludeerde dat een nieuw MER geen andere informatie zou bieden dan het oorspronkelijke MER en de ontheffingsaanvraag reeds bevatte. Op 12 juni 1995 verleende de minister van VROM mede namens de minister van LNV, de gevraagde ontheffing.

2. OVERIGE WERKZAAMHEDEN EN ONTWIKKELINGEN

2.1 Cursussen, seminars en workshops

In 1995 leverden medewerkers van het secretariaat, Commissieleden en (plaatsvervangend) voorzitters van de Commissie diverse bijdragen over m.e.r. aan cursussen, congressen, seminars en andere bijeenkomsten. Enkele hiervan zijn eenmalig, maar een groot aantal keert jaarlijks terug. De belangrijkste bijdragen zijn geleverd aan:

Voorlichting binnenland

- *Colleges inleiding m.e.r. en rollenspel op onderwijsinstellingen:*
 - Hogeschool Amsterdam, cursus milieutechnologie en milieubeheer
 - PAO Delft, opleiding milieu
 - Universiteit van Limburg (studenten gezondheidszorg)
 - Universiteit Utrecht, drie bijdragen in de module EIA (studenten milieukunde)
 - Universiteit Utrecht (studenten scheikunde)
 - Hogeschool Larestein, post HBO-opleiding
 - Hogeschool IJsselland, opleiding milieuplanologie
 - Summer Course Aqua '95, Stichting European Course & Environmental Studies.
- *Bijdragen aan meerdaagse cursussen:*
 - Bestuursacademie Randstad, Basiscursus m.e.r.
 - Geoplan, Toepassing van m.e.r. in ruimtelijke-orderingsprojecten
 - Geoplan, M.e.r. en dijkverbetering
 - Geoplan, Basiscursus m.e.r.
 - Geoplan, Vergelijken van alternatieven in m.e.r.
 - Geoplan, Milieu en ruimtelijke ordening
 - Grotius Academie, Cursus milieurecht.
- *Voorlichting voor overheid, bedrijfsleven e.a.:*
 - KLV Loopbaancentrum Wageningen, m.e.r. in de praktijk
 - Technologisch instituut- KVIV genootschap voor cultuurtechniek en landinrichting en de Koninklijke Landbouwkundige vereniging studiekering voor cultuurtechniek, m.e.r. en landinrichting
 - Congres Duurzaam evenwicht, economisch en ecologisch bouwen, Algemeen Verbond Bouwbedrijf
 - BCG interim management, Milieu en Energie
 - Convent van Gemeentelijke archeologen, inleiding m.e.r.
 - Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek, inleiding m.e.r.
 - VVM Amsterdam, Publieke participatie en m.e.r.
 - Directie Landinrichting en beheer landbouwgronden, workshops m.e.r., rollenspel over inspraak en toetsing
 - Nederlands Studie Centrum, Congres sneller besluiten over infrastructuur
 - Stichtse Milieufederatie, m.e.r. en golfbanen
 - Brabantse Milieufederatie, m.e.r. en ruimtelijke ordening
 - VROM Den Haag, Symposium presentatie Praktijkboek m.e.r. en ruimtelijke ordening.

Buitenlandse activiteiten en contacten

- Wageningen IAC, International course EA for Sustainable land use
- IHE Delft, m.e.r.-systeem, Case Study bedrijventerreinen, (Taiwanese bezoekers)
- Brussel, European Commission, EIA Seminar North-South Relations EC, Cursus m.e.r. voor OS projecten
- België, Nato/CCSM workshop, case Grensmaas, SEA en SEA and urban planning
- Turkije, Nato/CCSM workshop, compensation in EIA
- België, GTE, VMM, WEL, EIA in Watermanagement
- Duitsland, Universität Duisburg, Umweltverträglichkeitsprüfung Niederlanden und EU
- Engeland, International Conference Group, EIA for the Waterindustry
- Engeland, Institute of Environmental Assessment, Application and Experience of SEA in the Netherlands
- Duitsland, Universität Kaiserslautern, Conference Strategic Environmental prevention in Master planning
- Noorwegen, Noorse Regering onder auspiciën van UN Economic Commission for Europe, Demonstratie en uitleg Informer
- Oostenrijk, DAC EIA interest Group, Vienna meeting, Strategisch m.e.r.
- Slowakije, Centre for EIA, International Round Table on practical implementation of EIA in Central and Eastern Europe, role of the Dutch Commission in the review process
- Zuid-Afrika, Durban, IAIA '95, presentatie SEA report in het kader van International EA Effectiveness Study, inleiding mitigatie en compensatie
- Australië, bijeenkomst in kader van International EA Effectiveness Study, paper Reviewing EISs/EA reports
- ontvangst en voorlichting voor buitenlandse bezoekers uit China, Engeland, Finland, Japan, Litouwen, Palestina, Syrië en Zweden.

Internationale bijeenkomsten over m.e.r.

International Environmental Assessment Effectiveness Study

Evenals in het vorig jaar was de Commissie ook dit jaar intensief betrokken bij de werkzaamheden voor de 'International Environmental Assessment (EA) Effectiveness Study'. De bijdrage aan het deelrapport over SEA (Strategic Environmental Assessment) van deze studie werd afgerond met het opstellen van een eindconcept-deelrapport op basis van de resultaten van de internationale conferentie over strategisch m.e.r. eind 1994 te Den Haag. Het deelrapport is opgesteld in nauwe samenwerking met de directeur van de Studie: Barry Sadler.

In juni 1995 heeft de Commissie deelgenomen aan de jaarlijkse bijeenkomst van de IAIA in Durban (Zuid-Afrika) van betrokkenen bij milieu-effectrapportage uit diverse landen. De Commissie heeft een workshop verzorgd met als onderwerp 'Success of EIA in preventing, mitigating and compensating negative environmental impacts of projects'. Tevens zijn de voorlopige resultaten gepresenteerd van de studie naar strategische m.e.r.

Verder werd een workshop in Australië bijgewoond die zich richtte op 'Versterking van het m.e.r.-proces'. Met name werd door de Commissie bijgedragen aan

De Commissie heeft het verder op zich genomen om in het kader van de Studie zogenaamde 'country status reports' te verzamelen van een geselecteerde groep landen en internationale organisaties – zoals de World Bank, Asian Development Bank, etc. – met als doel het verschaffen van een overzicht van de stand van zaken betreffende de toepassing van m.e.r. in deze landen en organisaties. Voor dit doel is een enquête opgesteld en verstuurd aan circa 50 landen en organisaties. Na terugzending zullen deze verzameld, bewerkt en samengevoegd worden als een bijlage bij de studie. Het ligt in de bedoeling de studie eind 1996 af te ronden met een eindrapport, dat dan ter beschikking komt van alle landen en organisaties die zich op de hoogte willen stellen van de *state of the art* op m.e.r.-gebied.

NATO-workshops

In 1995 heeft een tweetal workshops plaatsgevonden, die georganiseerd waren door de Nato/CCSM (Challenges to Modern Society). Deze workshops stonden in het kader van de pilot study: Methodology, Focalization, Evaluation and Scope of Environmental Impact Assessment. Deze pilot study bestaat uit meerdere publikaties. In 1995 is het derde rapport verschenen waarin de participerende landen uit Oost- en West Europa, Canada en Noord-Amerika melden hoe in hun land de inspraak bij m.e.r. is geregeld. De workshops in 1995 hadden als thema's in relatie tot m.e.r.: compensatie, evaluatie en strategische projecten.

Trainingscursussen DGI Europese Commissie

Secretariaatsmedewerkers leverden opnieuw bijdragen aan ééndaagse trainingscursussen die Directoraat-Generaal I (Externe betrekkingen) van de Europese Commissie in Brussel organiseerde voor de toepassing van m.e.r. op het ontwikkelingssamenwerkingsprogramma van de Europese Unie.

2.2 Personeelsuitwisselingen

Om op de hoogte te zijn van werkwijzen van andere betrokkenen in het m.e.r.-proces bevordert de Commissie uitwisselingen van werkgroepsecretarissen met functionarissen die elders in het 'm.e.r.-veld' werkzaam zijn. Na een eerste uitwisseling in 1994 met het Ministerie van VROM, afdeling m.e.r. hebben in 1995 twee uitwisselingen plaats gehad: met de Provincie Limburg (van 1 oktober 1994 tot 1 maart 1995) en met het adviesbureau Grontmij (van 1 september 1995 tot 1 januari 1996).

Uitwisseling met provincie Limburg

In deze uitwisseling is een werkgroepsecretaris van het secretariaat van de Commissie werkzaam geweest bij de provincie als m.e.r.-coördinator. Hij was betrokken bij de begeleiding van het opstellen van een MER, bij de voorbereiding van richtlijnen en bij enkele projecten met grensoverschrijdende milieugevolgen. Een m.e.r.-coördinator van de provincie Limburg werd in de uitwisseling als werkgroepsecretaris toegevoegd aan werkgroepen van de Commissie. Hij behandelde in deze periode twee richtlijnen- en twee toetsingsadviezen.

Uitwisseling met het adviesbureau de Grontmij

Hier is een werkgroepsecretaris van de Commissie binnen de Grontmij onder andere betrokken geweest bij het opstellen van een visie over de aanpak van een MER in het kader van een offerte en de verdere uitwerking van een MER als onderdeel van een lopend project. Een medewerker van de Grontmij is in dezelfde periode werkzaam geweest als werkgroepsecretaris bij het opstellen van twee richtlijnenadviezen en een toetsingsadvies.

Informatie-uitwisseling met de provincies

Onder andere naar aanleiding van een uitwisseling met de provincie Limburg (zie onder § 2.3) is de Commissie gebleken dat algemene informatie-uitwisseling tussen het secretariaat van de Commissie en een brede kring van betrokkenen bij m.e.r. binnen de provincies gewenst is. Tot nog toe beperkten de contacten zich veelal tot de provinciale m.e.r.-coördinatoren. De Commissie achtte het gewenst de algemene informatie-uitwisseling uit te breiden tot provinciale medewerkers die betrokken zijn bij m.e.r. voor respectievelijk vergunningverlening en ruimtelijke ordening. In 1995 heeft een delegatie van het secretariaat, behalve met de provincie Limburg, ook gesprekken gehad met de provincies Friesland en Noord-Brabant. Hoofddoelen van de gesprekken waren om de bruikbaarheid van de adviezen van de Commissie voor het bevoegde gezag te vergroten en het bevorderen van de communicatie zodat tijdig mogelijke problemen kunnen worden gesignaleerd. Het ligt in de bedoeling in het komende jaar ook de contacten met andere provincies te intensiveren.

2.3 Database 'Infor-mer'

In 1995 is het gebruik van de database Infor-mer, om procedurele gegevens vast te leggen over de projecten waarover de Commissie adviseert, verder ingebreed in de organisatie. Bij het groeiende aantal projecten waar de Commissie bij betrokken is, krijgt deze database een steeds belangrijker functie als 'collectief geheugen' en verschafter van basisinformatie voor statistische overzichten, voor onder andere het jaarverslag. De 'database' is onder andere gebruikt voor het verstrekken van gegevens aan de Evaluatiecommissie Wet milieubeheer over m.e.r.'s en de op grond daarvan genomen besluiten.

2.4 Ontwikkelingen relevant voor de Nederlandse m.e.r.

Evaluatie van de regelgeving en werking van m.e.r.

In de loop van 1995 besloot de Evaluatiecommissie Wet milieubeheer (ECW) haar tweede advies over de m.e.r.-regeling uit te brengen in begin 1996. Met het oog daarop werden enkele onderzoeken gestart naar de doorwerking van m.e.r. in de besluitvorming. Het advies van de ECW zal onderwerp zijn van een symposium dat de Commissie organiseert op 13 mei 1996 ter gelegenheid van haar tienjarig bestaan.

Geurnormen

In maart 1995 heeft minister van VROM wijzigingen aangebracht in de geurnormering. In het nieuwe geurbeleid is geen sprake meer van 'harde' normen voor geur (grenswaarden). De nieuwe uitgangspunten voor het geurbeleid zijn:

- als er geen hinder is, zijn maatregelen niet nodig
- als er wel hinder is, worden maatregelen volgens het ALARA-principe getroffen
- de mate van hinder die nog acceptabel is, wordt bepaald door het bevoegd gezag.

De vergunningverlenende overheid krijgt hierdoor een ruime beleidsvrijheid. Er is van afgezien om één geurnorm te stellen omdat niet elk type geur als even hinderlijk wordt ervaren. Het nieuwe beleid schept mogelijkheden om voor bepaalde geuren en bedrijfstakken gedifferentieerde normen te hanteren. De basis hiervoor wordt gelegd door de resultaten van de bedrijfstakstudies vast te leggen in 'bijzondere regelingen' voor een aantal bedrijfstakken. Deze regelingen worden naar verwachting in 1996 van kracht. Voor de advisering door de Commissie betekent de beleidswijziging dat meer differentiatie kan worden aangebracht in adviezen voor verschillende bedrijfstakken. Deze differentiatie heeft betrekking op de geurcontouren die een MER moet beschrijven en op beschrijvingen van geurkwaliteit, van omgevingsfactoren die van invloed zijn op geurhinder en van mitigerende maatregelen die getroffen kunnen worden. Informatie hierover in een MER moet het bevoegd gezag in staat stellen binnen de beschikbare beleidsruimte de mate van hinder die nog acceptabel is vast te stellen. Leidraad voor de advisering van de Commissie zullen de 'bijzondere regelingen' in de NER en de 'Hindersystematiek geur' zijn.

Evaluatierapporten

De Commissie ontving in het verslagjaar een evaluatierapport van GFT-compostering PURVA te Purmerend (229).

3. ADVISERINGEN VOOR HET DGIS

In maart 1993 is, met instemming van de ministers van VROM en van LNV, een overeenkomst gesloten tussen de Commissie en het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst, die op 1 juli 1993 effectief werd, is in principe aangegaan voor een periode van drie en een half jaar. In 1996 zal worden bekeken of en hoe de samenwerking zal worden voortgezet. De overeenkomst houdt in dat de Commissie bij door DGIS te selecteren Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsprojecten met belangrijke implicaties voor het milieu richtlijnen- en toetsingsadviezen uitbrengt.

Richtlijnen- en toetsingsadviezen

In 1995 zijn vijf adviezen uitgebracht, te weten twee richtlijnenadviezen, twee toetsingsadviezen en een aanvullend toetsingsadvies. Richtlijnenadviezen werden uitgebracht voor een haven in de Gaza strook en een landaanwinningproject voor het verbeteren van de woonomstandigheden van een 'slum area' van de havenstad Gualaquil in Ecuador. Toetsingsadviezen werden uitgebracht voor een irrigatieproject in India en een waterkrachtcentrale in Pakistan. Over het project in Pakistan is een aanvullend toetsingsadvies uitgebracht.

In 1995 werd gestart met het opstellen van richtlijnenadviezen voor de leerlooi-erijsector in Punjab in Pakistan en voor een goudwinningsproject in Suriname. Tevens werd een begin gemaakt met toetsingsadviezen voor het landaanwinningproject in Ecuador en een drinkwater- en sanitatieproject in Jemen. De laatstgenoemde projecten zullen de eerste twee projecten zijn waarvoor de Commissie zowel het richtlijnen- als het toetsingsadvies zal hebben opgesteld. Verder is er gestart met een advies voor een handleiding voor een geïntegreerde beoordeling van projecten in de watersector. Dit betreft geen m.e.r. De handleiding wordt als bijlage opgenomen in het sectorbeleidsdocument integraal waterbeheer die het DGIS in 1996 van plan is uit te geven.

Secretariaatsmemoranda

In 1995 zijn er naast adviezen van de Commissie m.e.r. op verzoek van het speerpunt milieu (DST/ML) van het DGIS ook zogenoemde secretariaatsmemoranda opgesteld over onderwerpen waarvoor om verschillende redenen (nog) geen m.e.r. kon worden toegepast en die toch belangrijke milieu-implicaties hebben. Deze memoranda worden opgesteld onder verantwoordelijkheid van het secretariaat van de Commissie. Er wordt geen werkgroep van deskundigen samengesteld. Secretariaatsmemoranda werden uitgebracht over projecten in Bangladesh (2x), Burkina Faso, Tanzania (2x), Suriname, Filippijnen, Pakistan, India en Jamaica. Voor 1 project heeft een concept-secretariaatsmemorandum geresulteerd in inschakeling van de Commissie voor het opstellen van een richtlijnenadvies.

Verder werden er memoranda uitgebracht over het 'Environmental Trust fund' van de Wereldbank, de 'Procedurebundel ontwikkelingssamenwerking' en het ORET(= ontwikkelingsrelevante exporttransacties)-programma.

Dossieronderzoek

De Nederlandse m.e.r.-praktijk wordt bepaald door in de wet vastgelegde procedures. Tevens is wettelijk bepaald of een bepaald project m.e.r.-plichtig is of niet.

Het DGIS baseert de keuze om voor een project m.e.r. uit te voeren op aanbevelingen van het Development Assistance Committee (DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Op basis van zogenoemde DAC-CRS¹¹] indicaties kan worden bepaald of een project in aanmerking komt voor m.e.r. Indien een project valt in één van de zeven categorieën van activiteiten met mogelijk negatieve milieugevolgen en dus een DAC-CRS m.e.r.-indicatie krijgt, kan m.e.r. worden overwogen. Overigens bestaan er nog meer criteria die kunnen helpen bij het bepalen van de noodzaak van m.e.r., zoals het bestaan van m.e.r.-wetgeving in het ontvangende land of de vraag of het project wordt voorzien in een kwetsbaar ecologisch gebied, of een gebied dat van belang is voor een etnische minderheid.

De praktijk heeft echter uitgewezen dat de DAC-CRS indicaties niet goed onderscheidend werken. Strikte toepassing van deze indicaties wijst namelijk ook projecten aan die vanwege het ontbreken van ernstige milieugevolgen niet voor m.e.r. in aanmerking moeten komen.

In 1995 is de Commissie begonnen met het zogenoemde 'dossier-onderzoek' binnen het DGIS. Doel van dit onderzoek is om op basis van dossier-studies bij drie bureaus binnen het DGIS te komen tot een nadere afbakening van de gevallen waarin wel of geen m.e.r. nodig is en het verkrijgen van inzicht in de soorten milieu-aandacht die projecten hebben gehad dan wel hadden kunnen/moeten krijgen.

Het onderzoek bij het landenbureau Zuid-Azië (India, Nepal, Sri Lanka) is inmiddels afgerond en de voorlopige bevindingen zijn gepresenteerd. In 1996 wordt voortgegaan met vergelijkbaar onderzoek bij de twee andere bureaus. Naar verwachting kunnen dan de definitieve conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan.

Workshops, seminars en andere bijeenkomsten

De Commissie verleende in 1995 medewerking aan onder andere de volgende workshops, studiedagen en andere bijeenkomsten:

- NATO Advanced Research Workshop, Wageningen
- Discussiemiddag 'Platform voor Duurzame Ontwikkeling', Utrecht
- Workshop EIA Coherence, Amsterdam
- Studiedag 'The other side of the dam', Delft
- Milieuseminar Clingendael, Den Haag
- Bijeenkomst sectorspecialisten milieu, Den Haag
- Studiemiddag 'National Plans for Sustainable Development'
- Congres Stichting Bos, Wageningen
- Workshop Gender Assessment Studies/Environmental Impact Assessment, Utrecht
- IAIA¹²] congres, Durban, Zuid-Afrika
- OECD-bijeenkomst, Wenen, Oostenrijk

11 Creditor reporting system.

12 IAIA = International Association for Impact Assessment.

- Themamiddag UNESCO Coordination Programme for Disaster Reduction through Sustainable Development, Den Haag

OS-jaarverslag

Begin 1996 zal de Commissie voor de eerste maal een apart verslag uitbrengen betreffende de activiteiten in het kader van m.e.r. en ontwikkelingssamenwerking. Dit jaarverslag zal de periode juli 1993 – december 1995 omvatten, dus vanaf het begin van de overeenkomst tussen het DGIS en de Commissie voor de m.e.r.

DEEL 2:

ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE

4. Toetsingscriteria van de Commissie
5. Ervaringen met richtlijnenadviezen bij m.e.r. voor dijkversterking

4. TOETSINGSCRITERIA VAN DE COMMISSIE

4.1 Ontwikkeling en betekenis van de criteria

4.1.1 Inleiding

De Commissie toetst of het MER "voldoende informatie bevat voor de besluitvorming, zodat het milieubelang daarin een volwaardige rol kan spelen". Dit is één van de hoofddoelstellingen van milieu-effectrapportage (m.e.r.).^{13]}

Leidraad bij de toetsing van de MER'en zijn de inhoudsvereisten die de Wet milieubeheer stelt aan een MER, aan de richtlijnen die voor dat MER door het bevoegd gezag zijn opgesteld en aan de eis dat het MER geen onjuistheden mag bevatten ^{14]}. Om te beoordelen of een MER alle essentiële informatie voor de besluitvorming bevat, hebben zich in de praktijk van de Commissie criteria ontwikkeld. Deze criteria zijn specifiekere dan de wettelijke eisen.

Ontwikkeling van de toetsingspraktijk

De Commissie is als bestuursorgaan gehouden haar adviezen te motiveren. Dat houdt onder meer in dat de Commissie in haar adviezen vermeldt aan welke criteria wordt getoetst. De wet omschrijft de onderwerpen waarop de Commissie moet toetsen^{15]}. In de eerste jaren van het bestaan van de Commissie (tot circa 1991) beperkte zij zich strikt tot de beoordeling van de informatie aan die wettelijke eisen en de vastgestelde richtlijnen. De toetsingsadviezen van die tijd bevatten een opsomming van onjuistheden en tekortkomingen in het MER. Voor het bevoegde gezag was een dergelijk advies slecht bruikbaar, omdat niet altijd duidelijk was wat de geconstateerde tekortkomingen voor het te nemen besluit betekenden. Om de bruikbaarheid van het advies te vergroten, is de Commissie er toe over gegaan om een oordeel over het MER op te nemen. Daarbij maakt zij onderscheid tussen tekortkomingen die zij essentieel acht voor de besluitvorming en daarom aanvulling behoeven vóór het m.e.r.-plichtige besluit en tekortkomingen die eveneens het milieubelang raken maar die oplosbaar zijn in het vervolg van de besluitvorming of nadien bij de evaluatie achteraf. Vanaf circa 1992 toetst de Commissie expliciet aan het criterium of "het MER voldoende informatie bevat voor de besluitvorming". Daarbij wordt aangesloten bij het doel van m.e.r. namelijk dat "de informatie waarborgt dat het milieubelang een volwaardige rol in de besluitvorming kan spelen".

Per project beoordeelt een werkgroep van de Commissie de juistheid van de informatie. De toetsingscriteria vormen mede een middel om het oordeel te verantwoorden. De lijst van criteria zoals in hoofdstuk 2 weergegeven, is een inventarisatie van de toetsingspraktijk tot op heden. De opsomming kan daarom niet als uitputtend worden beschouwd.

13 Zie Memorie van Toelichting, wetsontwerp m.e.r., Tweede Kamer 1980-1981, 16814 nr. 3, p. 5.

14 Zie Wm, respectievelijk artikel 7.10, 7.15 en 7.23, lid 2.

15 Art 7.23 lid 2 bepaalt dat opmerkingen tijdens de toetsing van een MER slechts betrekking hebben op het niet voldoen aan de inhoudsvereisten van het MER, op de vastgestelde richtlijnen en op onjuistheden in het MER. Artikel 7.26 lid 1 bepaalt dat art. 7.23 lid 2 op de Commissie van toepassing is.

In het toetsingsadvies ligt overwegend de nadruk op die zaken in het MER die, nog aanvulling of nadere uitwerking behoeven. Het is echter voorgekomen dat, nadat de m.e.r.-procedure met een positief oordeel over het MER van de Commissie is afgerond, opnieuw onderzoek wordt gewenst naar zaken die in het MER aan de orde zijn geweest door insprekers of bestuurders. Dat is begrijpelijk gezien de onzekerheden die veelal eigen zijn aan milieu-effectvoorspelling en het inschatten van toekomstige ontwikkelingen. Daarom vermeldt de Commissie van belangrijke of omstreden zaken steeds vaker in haar advies expliciet of deze goed in het MER zijn beschreven.

Het beleidskader voor de toetsingspraktijk

De praktijk van het toetsen sluit aan bij de procedure zoals die door de Minister van VROM is neergelegd in een richtsnoer. Het richtsnoer maakt onderscheid tussen essentiële tekortkomingen voor de besluitvorming en andere onvolkomenheden die niet essentieel zijn.^{16]} Verder wordt daarin aangegeven dat, indien het bevoegd gezag op grond van advisering of inspraak van oordeel is dat in het MER essentiële informatie ontbreekt, het MER op deze onderdelen moet worden aangevuld alvorens het besluit kan worden genomen. De procedure is gegroeid in de praktijk. Aan een wettelijke regeling voor aanvulling bleek geen behoefte te bestaan.^{17]}

Naast de wettelijke vereisten, zijn de richtlijnen voor het MER een hulpmiddel om de inhoud van het MER op zijn juistheid en volledigheid te beoordelen. De richtlijnen hebben niet tot doel om de ernst van de tekortkomingen in de beschrijvingen te kunnen bepalen. Toegespitste richtlijnen maken toetsingscriteria daarom niet overbodig.

4.1.2

Toepassing van de toetsingscriteria

Verhouding van Commissie tot het bevoegd gezag

Bij het toetsen van het MER aan het criterium ("voldoende informatie voor de besluitvorming") waakt de Commissie ervoor om op de stoel van de besluitvormer te gaan zitten. Dit doet de Commissie door de juistheid en volledigheid van de informatie te beoordelen ongeacht de mogelijke uitkomst van het te nemen besluit. De verschillende verantwoordelijkheden tussen bevoegd gezag en de Commissie komen bijvoorbeeld tot uiting wanneer de Commissie het MER voldoende acht voor op één na alle alternatieven, maar adviseert tot een aanvulling voor één van de alternatieven. Het bevoegd gezag kan echter, bijvoorbeeld vanwege voortgaande besluitvorming, van oordeel zijn dat het aan te vullen alternatief niet meer als reëel is aan te merken, zodat een aanvulling overbodig is.

Verder is niet alleen het bevoegd gezag bij de besluitvorming betrokken, maar ook andere overheden, initiatiefnemer, omwonenden, actiegroepen, wettelijke adviseurs en vaak ook nog de Adviseur Beroepen Milieubeheer en de rechter. Voor al deze deelnemers zal het MER alle belangrijke milieu-informatie moeten bevatten. De Commissie kan naar aanleiding van de inspraak op het MER advi-

16 Zie brief van de Minister van VROM inzake Richtsnoer aanvullingen, 10 januari 1995.

17 Kamerstukken II 1991/92 22608 nr. 11.

bevatten. De Commissie kan naar aanleiding van de inspraak op het MER adviseren om meer informatie te vergaren dan het bevoegd gezag zelf in eerste instantie voor zijn besluit meende nodig te hebben. Het is daarom van belang dat de Commissie inzicht geeft op basis van welke criteria zij haar oordeel geeft en waar de inspraak daar een rol bij heeft gespeeld.

Werkwijze van de Commissie bij de toetsing

In de toetsing van een MER door de Commissie zijn drie stappen te onderscheiden.^{18]}

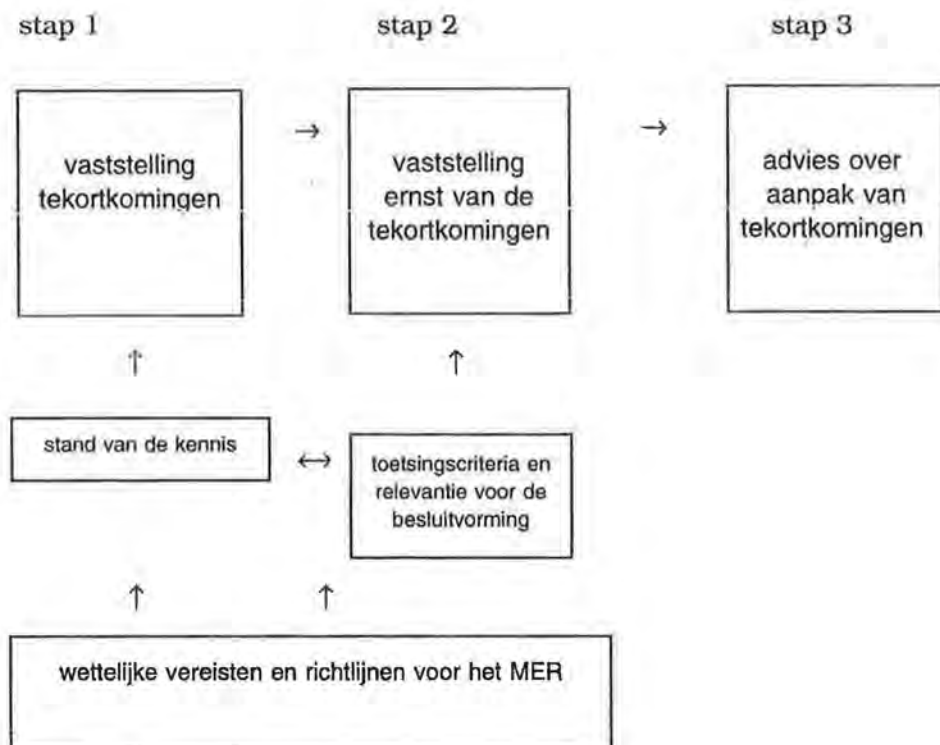
In de *eerste stap* beoordeelt de werkgroep het MER aan de hand van de stand van de kennis op grond van de wettelijke eisen (inclusief de richtlijnen). Dat leidt tot de vaststelling welke zaken juist en onjuist in het MER zijn beschreven.

In de *tweede stap* beoordeelt de werkgroep de ernst van de tekortkomingen, gerelateerd aan de mogelijkheid om het milieubelang volwaardig te betrekken bij de besluitvorming. Het gaat om essentiële gebreken, niet-essentiële tekortkomingen die niettemin relevant zijn voor de verdere besluitvorming en tekortkomingen die niet verder relevant zijn.

In de *derde stap* wordt het resultaat van de toetsing neergelegd in een advies aan het bevoegd gezag. Daarin geeft de Commissie aan welke belangrijke onderdelen goed zijn beschreven en wordt de ernst van de tekortkomingen vertaald in aanbevelingen. Voor tekortkomingen die essentieel zijn, zal de Commissie adviseren de noodzakelijke milieu-informatie te vergaren vóórdat het m.e.r.-plichtige besluit wordt genomen. Voor niet-essentiële tekortkomingen die wel relevant zijn voor de verdere realisering van het voornemen, doet de Commissie aanbevelingen om de informatie op een later tijdstip te vergaren en dan te betrekken bij een volgende fase van het m.e.r.-plichtige besluit, de vervolgs besluiten of de evaluatie achteraf in het kader van m.e.r. De tekortkomingen die niet relevant voor de besluitvorming zijn, worden soms in het advies opgenomen, als dat van belang is voor het omgaan met leemten in kennis bij andere projecten.

De drie stappen kunnen als volgt schematisch worden weergegeven:

18 Zie ook J.J. Scholten en M. van Eck in "EIA-methodology in the Netherlands, Views of the Commission for EIA", June 1994.

4.2 De toetsingscriteria

4.2.1 Algemeen

De complexiteit van m.e.r.-plichtige projecten brengt met zich mee dat een MER veelal niet één geïsoleerde tekortkoming heeft, maar aan meer criteria niet voldoet. Verder kan door oorzaak-gevolg-verbanden één onjuistheid belangrijke doorwerking hebben in het MER. Een onjuiste beschrijving van de milieugevolgen kan bijvoorbeeld doorwerken in de beschrijving van de alternatieven, de vergelijking daarvan of de keuze van het meest milieuvriendelijke alternatief (mma). In die situaties geeft de Commissie aan waar de onjuiste doorwerking begint.

Criterium 1: 'De beschrijving van de voorgenomen activiteit (het voorkeursalternatief) en van zijn gevolgen voor het milieu is voldoende.'

Dit criterium bestaat uit vier onderdelen. Het onderdeel onder a) berust op het wettelijk inhoudsvereiste voor de voorgenomen activiteit¹⁹⁾, onder b) op het wettelijke vereiste voor de bestaande toestand²⁰⁾ en onder c) op het vereiste om de milieugevolgen te beschrijven²¹⁾. De milieurelevante onderdelen van het voornemen bestaan onder andere uit emissies naar lucht, water en bodem en aspecten zoals verkeer, afval of calamiteiten en ingrepen in de natuur of het landschap. Het criterium onder d) berust op de wettelijke eis dat het MER reële alternatieven bevat. In ieder geval zal het voorkeursalternatief aan die eis moeten voldoen, omdat de initiatiefnemer dat wil gaan realiseren.

Het voorkeursalternatief wordt hier gedefinieerd als het voornemen zoals dat uiteindelijk in de vergunningaanvraag of het (voor)ontwerpplan is neergelegd. In de regel komt het voorkeursalternatief uit het MER overeen met het uiteindelijke voornemen in de aanvraag of (voor)ontwerp. Dat is echter om uiteenlopende redenen niet altijd zo. De Commissie dient steeds te bepalen of de milieu-informatie uit het MER het voornemen (voorkeursalternatief) in de aanvraag of het (voor)ontwerpplan dekt. Daarbij betreft zij ook eventuele aanvullende informatie in (de toelichting op) het (voor)ontwerpplan of de vergunningaanvraag. Is de milieu-informatie niet voldoende voor het uiteindelijke voorkeursalternatief, dan zal de Commissie het MER negatief beoordelen en een aanvulling adviseren. Het is echter geen vereiste dat het uiteindelijke voorkeursalternatief hetzelfde is als in het MER, bijvoorbeeld omdat de initiatiefnemer na afronding van het MER in de aanvraag of (voor)ontwerpplan een keuze maakt voor bijvoorbeeld het mma. Ook kan het voorkomen dat het voornemen een combinatie van onderdelen van alternatieven uit het MER is.

Die vier onderdelen luiden:

- a) *De milieurelevante onderdelen van de voorgenomen activiteit zijn voldoende beschreven.*

Voorbeeld: Vitessestadion Eurodrome Arnhem (222)²²⁾

De Commissie concludeerde dat op grond van de bezoekersaantallen meer parkeerplaatsen nodig waren dan het MER had voorzien. De aanvulling leidde dan ook tot een aanpassing van het voornemen met meer parkeerruimte in een overloopgebied.

-
- 19 Artikel 7.10 lid 1 onder b: "een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd".
- 20 Artikel 7.10 lid 1, onder d: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voorzover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben alsmede de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien die activiteit noch de alternatieven worden ondernomen".
- 21 Artikel 7.10, lid 1 onder e: beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de beschreven alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven".
- 22 De getallen tussen haakjes refereren aan de projectnummers die worden gehanteerd door de Commissie voor de m.e.r.

- b) *Milieugevoelige elementen die door de voorgenomen activiteit kunnen worden beïnvloed, zijn voldoende beschreven.*

Voorbeeld: Stortplaats 't Klooster Nieuwegein (388)

De sterk wisselende samenstelling van de bodem van zand, klei en veen onder de toekomstige stort was onvoldoende gedetailleerd in kaart gebracht. Deze informatie was van belang omdat tijdens het storten grote verschillen in zetting zouden optreden waardoor kans op scheuring van de folie en schade aan de drainagesystemen onder de afvalstort te groot zou zijn. In de aanvulling werd de gedetailleerde informatie gegeven over de ondergrond. De gevraagde informatie leidde tot een aanpassing van het voornemen waarbij naast voorbelasting van het gebied om de zettingsverschillen te verkleinen, met behulp van bentonietklei en extra drainage het gewenste beschermingsniveau voor bodem en grondwater zou worden bereikt.

- c) *De belangrijke gevolgen voor het milieu veroorzaakt door de voorgenomen activiteit zijn voldoende beschreven.*

De milieugevolgen worden in het MER veelal beschreven aan de hand van (wettelijke) normen. Is er sprake van strenge normen, waarbij zich geen noemenswaardige effecten meer voordoen en het voornemen voldoet daaraan, dan is het in het algemeen niet relevant (voor het besluit) de precieze milieu-effecten te beschrijven.

Is er sprake van een belangrijke overschrijding van milieunormen en het MER geeft niet aan hoe aan de norm kan worden voldaan, dan betekent dat een essentiële tekortkoming. Het voornemen is dan niet als reëel aan te merken. Een bijzondere situatie (zie voorbeelden Maastricht Airport en Schiphol) doet zich voor als een MER alleen een beschrijving bevat van de effecten waarbij aan de milieunorm wordt voldaan, maar er niettemin nog belangrijke milieu-effecten kunnen optreden. De wet vereist echter dat in het MER alle daadwerkelijke belangrijke milieu-effecten worden beschreven. Bovendien is deze informatie relevant voor de besluitvorming. Het bevoegd gezag moet namelijk alle belangrijke milieugevolgen bij de besluitvorming betrekken ongeacht of de gevolgen op of onder een norm blijven of niet (zie artikel 7.35). Het ontbreken van deze beschrijvingen levert dan een essentieel gebrek op.

Voorbeeld: Integrale MER Schiphol en omgeving (334)

In het MER over Schiphol werden de effecten van een nachtelijke geluidnorm en slaapverstoring beschreven voor de aannamen die bij die norm zijn voorgeschreven, nl. gesloten slaapkamerramen en een nachtperiode van slechts 7 uur (tussen 23.00 en 6.00 uur). De Commissie was van oordeel dat een beschrijving van effecten die zullen optreden bij iets geopende slaapkamerramen en bij een langere nachtperiode dan 7 uur meer recht doen aan de daadwerkelijke milieugevolgen en adviseerde die effecten in een aanvulling op te nemen. Dat gebeurde met als resultaat dat "de periode voor Schiphol het nach regime wordt aangehouden" (althans voorlopig) werd verlengd van 6.00 naar 7.00 uur 's ochtends.

- d) *De voorgenomen activiteit (voorkeursalternatief) of enig ander beschreven alternatief, kan als reëel alternatief worden aangemerkt.*

De voorgenomen activiteit is niet reëel wanneer het in de praktijk met de huidige kennis en stand der techniek onuitvoerbaar of buitensporig kostbaar is. Daarnaast bestempelt de Commissie een voornemen niet reëel wanneer het in strijd is met overheidsnormen die gericht zijn op het milieubelang. Normen en overheidsbeleid zijn echter lang niet altijd even hard en

eenduidig. Bovendien kan het zijn dat de overheid haar beleid aanpast juist naar aanleiding van de inhoud van het MER. In die situatie zal de Commissie dit criterium terughoudend hanteren. Bovendien moet worden voorkomen dat de Commissie overheidsregels gaat interpreteren wanneer zij dit criterium toepast.

Voorbeeld: Kernenergie ECN Petten (opslagloods) (494)

Bij het MER over de opslag van radioactief afval bij het Energiecentrum Nederland in Petten ontbrak volgens de Commissie een onderbouwing van de noodzaak voor deze opslag, gezien het doel van de regering om slechts één opslag bij de Centrale Opslag voor Radioactief Afval (COVRA) te Borsele te realiseren. De Commissie adviseerde tot een aanvulling. In deze aanvulling werden de alternatieven daarom opnieuw geformuleerd als tussentijdse opslag voorafgaand aan transport naar en opslag bij COVRA. De milieuvoordelen van tussentijdse opslag werden in de aanvulling aangetoond.

Voorbeeld: Integrale MER Schiphol en omgeving (334)

In overeenstemming met de Vierde Nota Extra werden bij de startnotitie in een Plan van Aanpak met elkaar verbonden doelstellingen geformuleerd over de groei van Schiphol tot een mainport en de verbetering van het leefmilieu in de omgeving. De doelstellingen werden door alle betrokken overheden onderschreven. In haar toetsingsadvies constateerde de Commissie dat geen van de alternatieven geheel voldeed aan de milieudoelstelling. Maar zij adviseerde niet tot een aanvulling op dit punt, omdat zij geen enkel alternatief zag dat beter aan alle doelstellingen zou kunnen voldoen.

Criterium 2: 'De beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) en zijn milieugevolgen is voldoende'

De eisen voor alle milieurelevante onderdelen van het voorkeursalternatief gelden ook voor het mma. Het mma dient in beginsel tevens gelijkwaardig te worden uitgewerkt aan het voorkeursalternatief. De criteria onder a, b, en c worden toegepast analoog aan de gelijkgeformuleerde criteria van de voorgenomen activiteit (zie criterium 1)²³):

- a) *De milieurelevante onderdelen van het mma zijn voldoende beschreven.*
- b) *Milieugevoelige elementen die door het mma kunnen worden beïnvloed, zijn voldoende beschreven.*
- c) *De belangrijke gevolgen voor het milieu veroorzaakt door het mma zijn voldoende beschreven.*
- d) *Het mma is voldoende omdat alle milieurelevante preventieve en mitigerende maatregelen zijn beschreven.*

Bij de beoordeling welke preventieve en mitigerende maatregelen mogelijk kunnen zijn in het mma, houdt de Commissie rekening met de huidige

23 Voor zover mogelijk bepaalt de Commissie in hoeverre het meest milieuvriendelijk alternatief terecht in het MER als zodanig is aan te merken. Een eenduidig oordeel is echter niet altijd te geven. Een advies tot aanvulling van de Commissie loopt uiteen van het onderzoeken van een enkele maatregel tot aan het volwaardig uitwerken van een nieuw alternatief. Er bestaat in de praktijk behoefte aan criteria om deze uiteenlopende conclusies aan te kunnen toetsen (zie criteria onder d, e, f, g).

stand van de techniek, de kosten en de mogelijke negatieve milieugevolgen die mitigerende maatregelen in het mma op hun beurt kunnen hebben op het milieu.

Voorbeeld: Warmte/krachtinstallatie UNA te Diemen (365)

Het betreft een elektriciteitscentrale die beperkt is in de mogelijkheden om koelwater te lozen. Het Amsterdam-Rijnkanaal (ARK) is opgewarmd omdat daar al veel koelwater op wordt geloosd en het IJ-meer is een waardevol ecologisch gebied. Een alternatief waarin beide oppervlaktewateren worden benut, is niet in het MER uitgewerkt. Tevens ontbreekt een milieuvriendelijk alternatief voor de lozing van chloor op het IJ-meer, dat vrijkomt om het koelsysteem algenvrij te houden. De Commissie adviseert in een aanvulling beide alternatieven volwaardig te beschrijven. Op basis van die aanvulling worden in de lozingsvergunning beide milieuvriendelijke onderdelen voorgeschreven.

e) *De keuze van het mma uit de in het MER beschreven alternatieven is juist.*

Door onjuiste informatie of onjuiste vergelijking van alternatieven, kan de Commissie concluderen dat één van de andere in het MER beschreven alternatieven het mma is. Het komt voor dat het MER één (voorkeurs)alternatief bevat. Indien dit alternatief ook is aan te wijzen als het mma, is het uitwerken van een ander meest milieuvriendelijk alternatief in beginsel overbodig.

f) *Van alle in het MER beschreven alternatieven kan er één in ieder geval als mma worden aangemerkt.*

De situatie kan zich voordoen dat de initiatiefnemer één alternatief heeft uitgewerkt met een aantal varianten, waarbij de meest gunstige variant tot mma wordt benoemd. Indien deze (passieve) methode evident andere potentiële milieuvriendelijker alternatieven buiten beeld houdt, zal de Commissie op dit onderdeel een aanvulling adviseren. De Commissie gaat ervan uit dat de wet een actief zoeken naar dat mma verlangt. Soms vermoedt zij dat een ander alternatief dan in het MER beschreven, is aan te merken als mma. Het is echter niet altijd beoordelen of een dergelijk alternatief uitvoerbaar is en derhalve reëel. In die gevallen zal de Commissie duidelijk moeten motiveren waarom zij denkt dat een ander alternatief mogelijk het mma is.

Voorbeeld: Westerschelde Oeververbinding (114)

In het MER werden alleen bruggen en caissontunneluitvoeringen beschouwd en geen geboorde tunneluitvoering. De motivering daarvoor was dat dergelijke geboorde tunnelconstructies technisch nog onvolmaakt en te duur zouden zijn. Uitvoering van de oeververbinding als geboorde tunnel zou de minste negatieve milieu-effecten opleveren. Bij aanbesteding van de WOV bleek de geboorde tunnel favoriet te zijn. Dat betekende dat het MER diende te worden aangevuld. Inmiddels is het voornemen gewijzigd in een ontwerp waarin een tunnel is opgenomen.

Voorbeeld: Golfbaan Eemland te Eemnes (377)

Het voornemen en het mma omvatten beide de doorsnijding van een 150 jaar oud bos. De Commissie kon vaststellen aan de hand van een aangepast golfbaanontwerp dat het bos geheel kan worden ontzien, door aanleg van de golf links buiten dit bos. De Commissie oordeelde daarom dat het MER niet 'het mma' bevat. In de aanvulling werd een nieuw mma opgesteld waarin het bos in stand kan worden gehouden. Dit alternatief werd uitgangspunt voor het bestemmingsplan.

- g) Het als mma gepresenteerde alternatief is een reëel alternatief.*

Indien een mma praktisch niet uitvoerbaar is, buitenproportioneel kostbaar is of niet valt binnen de doelstelling van de initiatiefnemer, dan zal de Commissie adviseren een meer reëel mma uit te werken, zodat ook dit alternatief volwaardig kan worden meegewogen in de besluitvorming.

Voorbeeld: Woningbouwlocaties Streekplan Utrecht (390)

Het als mma aangeduide alternatief was verbrokkeld over drie ontwikkelingsrichtingen en kon nauwelijks een samenhangend stadsgewestelijke configuratie geven. Er was onvoldoende rekening gehouden met een milieuvriendelijke inpassing van allerlei knelpunten waaronder de ontsluiting voor het openbaar vervoer, het beschermen van cultuurhistorische waarden, barrièrewerking door infrastructuur. Het bevoegd gezag nam het advies niet over en er werd geen aanvulling gemaakt.

criterium 3: 'De beschrijving van overige alternatieven en hun milieugevolgen is voldoende'

Zijn een correct voorkeursalternatief en een mma uitgewerkt, dan moet er een bijzondere reden zijn om het ontbreken van andere alternatieven als een essentiële tekortkoming aan te merken. De oorzaak kan liggen in de richtlijnen of het kan gaan om situaties waarin zonder goede uitwerking van die alternatieven het milieubelang niet volwaardig kan worden meegewogen. De twee toespitste criteria waaraan het MER moet voldoen zijn tot nu toe:

- a) De in de richtlijnen voorgeschreven alternatieven zijn in het MER voldoende beschreven.*

Bevoegd gezag kan een alternatief opnemen in de richtlijnen naar aanleiding van inspraak, advies of op grond van de eigen opvattingen. De initiatiefnemer dient in het MER het alternatief uit te werken of gemotiveerd aan te geven dat het uitwerken niet zinvol is. Acht de Commissie de uitwerking of de motivering tot het niet-uitwerken onvoldoende, dan zal zij, voor zover het relevant is voor milieubelang, in beginsel tot een aanvulling adviseren.

Voorbeeld: RW 58, Schoondijke-Sluis (269)

De richtlijnen vroegen expliciet de beschrijving van een nieuwe-weg-alternatief. Deze werd in het MER niet uitgewerkt omdat het alternatief niet reëel werd geacht. De Commissie was van oordeel dat deze motivering onvoldoende was. De aanvulling die door Rijkswaterstaat werd opgesteld, liet zien dat het alternatief reëel was maar geen duidelijke milieuvoordelen opleverde ten opzichte van de overige beschreven alternatieven.

- b) Voor het milieu perspectiefvolle alternatieven zijn in het MER voldoende beschreven.*

Het komt voor dat naast het voorkeursalternatief een zeer vergaand mma wordt gepresenteerd. Minder vergaande maar voor het milieu ook gunstige alternatieven die binnen de doelstelling van de initiatiefnemer vallen, zijn dan niet beschreven. Dit kan een essentiële tekortkoming opleveren.

Voorbeeld: Woningbouwlocaties Streekplan Utrecht (390)

In de voorgenomen activiteit werd slechts rekening gehouden met de verplaatsing van het kassen-gebied uit Vleuten-De Meern naar het gebied van de Harmelerwaard met een benodigd areaal van ca 180 ha netto. De Commissie adviseerde het MER aan te vullen met andere verplaatsingsmogelijkheden waarbij respectievelijk 0,60 en 120 ha in de Harmelerwaard zouden worden geprojecteerd. Een aanvulling werd niet opgesteld.

Voorbeeld: Tienjarenprogramma Afval 1995 (599)

In het MER waren bewerkingstechnieken voor generieke afvalstromen beschreven en vergeleken. De Commissie stelde dat voor afzonderlijke deelstromen specifiekere bewerkingstechnieken mogelijk waren die meer hergebruik zouden kunnen opleveren. Aanvullende informatie zou, indien nog relevant, in een later stadium van de besluitvorming beschikbaar komen.

criterium 4: 'De vergelijking van alternatieven is voldoende'

De Commissie toetst aan dit criterium in twee stappen. In de eerste stap gaat de Commissie na of methodisch onjuistheden zijn gemaakt bij het vergelijken van alternatieven. In de tweede stap wordt getoetst op de kans dat de voorkeursvolgorde van de alternatieven verandert als de onjuistheden worden hersteld. In de eerste stap kan worden geconcludeerd dat de vergelijking oncontroleerbaar is omdat onderbouwingen en berekeningen ontbreken. De Commissie adviseert dan een aanvulling op te stellen waarin deze basisgegevens zijn opgenomen (criterium ad a). Geeft het MER of de aanvullende informatie de gewenste onderbouwing, dan kan naar voren komen dat de volgorde belangrijk wijzigt. Dat leidt tot het advies om in de aanvulling een nieuwe vergelijking op te stellen (criterium ad b).

a) De vergelijking van de alternatieven en de uitkomsten van die vergelijking zijn controleerbaar.

Voorbeeld: Systeemkeuze verwijdering zuiveringsslib noordelijke provincies (509)

Het MER maakte een vergelijking tussen diverse bewerkingstechnieken met behulp van Multi-criteria-analyse (MCA). De criteria op grond waarop de milieu-effecten waren gewaardeerd, ontbrak zodat de vergelijking oncontroleerbaar was. In de aanvulling werden deze criteria weergegeven en gemotiveerd. Daaruit bleek dat de verschillen in milieugevolgen in deze MCA gezien de onzekerheidsmarge dermate klein waren, dat uit de rangorde na vergelijking geen conclusies konden worden getrokken.

b) Een juiste vergelijking van de alternatieven leidt niet tot belangrijk andere uitkomsten dan in het MER is weergegeven.

Voorbeeld: Integrale MER Schiphol en omgeving (334)

In het MER werden verschillende aannames gehanteerd voor de berekening van het geluid van vliegtuigen en voor de berekening van het individueel veiligheidsrisico. De Commissie adviseerde tot een aanvulling omdat een verandering in volgorde mogelijk was bij de vergelijking wanneer voor de berekeningen voor de geluidbelasting en de externe veiligheidsrisico's dezelfde aannames werden gebruikt. De aanvulling wees uit dat één van de milieu-indicatoren omsloeg van positief naar negatief bij toepassing van dezelfde aannames. De volgorde van de alternatieven in de vergelijking veranderde daarmee echter niet.

Voorbeeld Locatiekeuze afvalberging Eindhoven (Zuidoost Brabant) (428)

Bij de locatiekeuze afvalberging Eindhoven vond de Commissie de scores waarin effecten waren gewaardeerd onjuist omdat verschillende toetsingscriteria waren gebruikt. Een correcte vergelijking in de aanvulling leidde tot een belangrijk andere volgorde dan in het MER werd gepresenteerd.

4.2.3

Overige Criteria

Naast de eerder genoemde criteria zijn er nog een aantal criteria die uit de wet voortvloeien, maar die in de praktijk nog geen toepassing hebben gevonden.

Criterium 5: 'De doelstelling van het voornemen is niet zodanig ingeperkt dat milieuvriendelijker alternatieven bij voorbaat buiten beschouwing blijven.'

Het criterium is ontleend aan de Memorie van Toelichting.²⁴⁾ Deze formulering moet waarborgen, aldus de regering, dat alle redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven in het MER aan de orde (kunnen) komen. In de praktijk komt deze kwestie in de regel aan de orde tijdens de richtlijnenfase. Tijdens de toetsing kan het een rol spelen, wanneer bijvoorbeeld de Commissie constateert dat niet alle voor het milieu perspectiefvolle alternatieven of (meest) milieuvriendelijke alternatieven zijn onderzocht (zie criteria 2f en 3b).

Criterium 6: 'Het MER bevat voldoende informatie over leemten in kennis en in informatie.'

Het criterium is gebaseerd op artikel 7.10 lid 1 onder g op grond waarvan de Commissie de leemten in kennis beoordeelt.²⁵⁾ Er kunnen zich twee situaties voordoen. Ten eerste is er de situatie dat het MER niet de aanwezige leemten vermeldt. Ten tweede gaat het om het geval dat het MER de leemten wel vermeldt maar niet het belang er van aanduidt. In het eerste geval kan de Commissie zelf in haar advies opnemen dat bepaalde leemten als essentieel dan wel als (niet) relevante voor het te nemen besluit moeten worden beschouwd. In het tweede geval waarin het MER de leemten wel opsomt, kan de Commissie aanduiden wat het belang is van de leemten in relatie tot het te nemen besluit. In beide gevallen beschikt het bevoegd gezag over de gewenste informatie om het milieubelang volwaardig bij de besluitvorming te betrekken.

Het kan vóórkomen dat een MER ten onrechte van een bepaald gegeven stelt, dat daarover een leemte in kennis of informatie bestaat. De informatie is wel aanwezig en beschikbaar voor de MER-opstellers, maar zij hebben die informatie niet gebruikt. De Commissie zal moeten vaststellen of de ontbrekende informatie zo essentieel is dat het MER dient te worden aangevuld. Voor het bepalen van het gewicht van de leemte, hanteert de Commissie de criteria onder met name 1 en 2. Vervolgens zal het bevoegd gezag moeten bepalen of er wordt aangevuld en wie (de initiatiefnemer of zichzelf), de aanvulling moet opstellen.

24 Zie ook artikel 7.10 lid 1 onder a: "een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd".

25 Het artikel vermeldt dat het MER en overzicht moet geven van leemten met betrekking tot de bestaande milieutoestand en de milieugevolgen van het voornemen ten gevolge van het ontbreken van de nodige gegevens.

Criterium 7: 'Ondanks gewijzigde omstandigheden bevat het MER voldoende informatie om als basis voor het besluit te dienen.'

Het criterium is ontleend aan artikel 7.27 lid 2. Uit de tekst van de wet en de Memorie van Toelichting kan worden afgeleid dat de bepaling alleen van toepassing is op MER'en die door het bevoegd gezag zijn aanvaard. De regel zal de Commissie alleen toe passen wanneer gewijzigde omstandigheden zijn ingetreden na aanvaarding van het MER. Is het MER al verouderd vóór de aanvaarding, dan zal de informatie volgens de bovengenoemde criteria moeten worden beoordeeld.

5. ERVARINGEN MET RICHTLIJNENADVIEZEN BIJ M.E.R. VOOR DIJKVERSTERKING

5.1 Inleiding

Bij de herziening van het Besluit m.e.r. in 1994 is de m.e.r.-plicht voor rivierdijkversterkingen uitgebreid²⁶]. Deze wijziging vormde één van de conclusies van regering en parlement naar aanleiding van het advies van de Commissie Boertien uit 1993. Deze stelde onder andere voor om de aspecten landschap, natuur en cultuurhistorie (de zgn. LNC-aspecten) in het dijkontwerp een volwaardiger plaats te geven met behulp van m.e.r.

In 1994 en 1995 is een flink aantal m.e.r.-procedures voor dijkversterkingen gestart. De voortgang van de dijkversterking werd begin dit jaar versneld door het Deltaplan Grote Rivieren en de Deltawet Grote Rivieren, die voortvloeiden uit de zeer hoge waterstanden op de Rijn en de Maas van begin 1995. De meest kwetsbare dijktrajecten werden onder de werking van de Deltawet gebracht en bij voorrang uitgevoerd. De m.e.r.-plicht voor deze trajecten is opgeheven.

Inmiddels kan een tussenbalans worden opgemaakt over de ervaringen met m.e.r. bij dijkversterkingen. Het gaat daarbij met name om de richtlijnenfase²⁷]. Dit artikel schenkt aandacht aan de gevolgen voor de advisering door de Commissie van:

- de uitgebreidheid en sturende werking van recente startnotities;
- de gekozen aanpak van integrale planvorming bij dijkversterking.

Eerst zal kort een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling in het aantal adviezen over dijkversterkingen tot nu toe.

5.2 Stand van zaken

Aantal gestarte procedures

De afgelopen twee jaar zijn 19 milieu-effectrapportages voor dijkversterkingsprojecten gestart (zie tabel 1) en is eenzelfde aantal adviezen voor richtlijnen uitgebracht. Het eerste dijkproject waarover de Commissie een richtlijnenadvies uitbracht, was de Bomendijk, in 1993 door het Waterschap Oost-Veluwe en Rijkswaterstaat gestart als proefproject om ervaring met m.e.r. op te doen. Voor drie projecten is tot op heden het MER gepubliceerd en voor twee daarvan is het toetsingsadvies uitgebracht. Vier m.e.r.-procedures, waarvoor de Commissie reeds het richtlijnenadvies had uitgebracht, werden geheel of gedeeltelijk gestaakt omdat ze onder de Deltawet Grote Rivieren kwamen te vallen.

In de tweede helft van 1995 zijn weinig nieuwe projecten van start gegaan door de uitvoering van de Deltawet, die erop is gericht om de meest urgente dijkvakken op korte termijn te versterken. De overige dijkvakken, waarvoor de normale procedures (inclusief m.e.r.) blijven gelden, moeten ook in een korte tijd worden

26 In het oude Besluit m.e.r. gold als drempelwaarde voor de m.e.r.-plicht een lengte van 5 km en een dwarsprofiel van 250 m² of meer. In het Besluit van 1994 is deze drempelwaarde vervallen.

27 De ervaring met toetsing van MER'en voor rivierdijkversterkingen is nog beperkt tot twee projecten.

voorbereid en uitgevoerd. Het Deltaplan Grote Rivieren gaat er vanuit dat deze dijkvakken voor het jaar 2000 versterkt zijn.

Tabel I: Overzicht van de m.e.r.-procedures voor dijkversterkingen tot en met 1995.

project nr.	dijktraject	provincie	datum richtlijnen-advies	toetsingsadvies
517	Bomendijk	Gld.	13-09-1993	07-02-1995
578	Gameren – Nieuwaal	Gld.	29-03-1994	08-12-1994
621	Ooijsebandijk	Gld.	06-09-1994	Deltawet
632	Millingse Bandijk en Duffeldijk	Gld.	07-11-1994	
645	Kandia – Loo – Schans	Gld.	12-01-1995	
647	IJsselbandijk RW 12 – Lathum	Gld.	12-01-1995	Deltawet
649	IJsselmeerdijk Oost, Flevoland	Fl.	08-02-1995	
650	IJsselmeerdijk N.O.-Polder	Fl./Fr.	08-02-1995	
653	Waterkering Kampen	Ov.	17-03-1995	deels Deltawet
666	Loenen – Doodewaard	Gld.	22-03-1995	
667	Grebbedijk	Gld./Utr.	28-03-1995	deels Deltawet
686	Langerak	Z.-H.	01-06-1995	
688	Neerloon – Demen	N.-Br.	12-06-1995	
689	St.-Agatha – Escharen	N.-Br.	12-06-1995	
693	Oostvaardersdijk-Noord	Fl.	27-06-1995	
694	Westervoortsedijk Arnhem	Gld.	06-07-1995	
696	Epe – Nijenstein – Veessen	Gld.	18-07-1995	
718	Tuindorp	Gld.	26-09-1995	
735	Afgedamde Maas	Gld./N.-Br.	22-12-1995	

5.3

Naar een 'toetsend' richtlijnenadvies

Uitgebreidere startnotities

Bij dijkversterkingen is de opzet van de startnotities anders dan bij andere projecten. In het algemeen geeft de startnotitie alleen een aanduiding van mogelijke alternatieven. Bij dijkversterkingsprojecten wordt een verdergaande aanpak gevolgd. Deze resulteert in een inperking van de mogelijke principe-oplossingen. Startnotities bevatten uitgebreide informatie over LNC-aspecten en over het beleidskader voor de dijkversterking. De inperking van de principe-oplossingen bereikt de initiatiefnemer door het ontwikkelen van een 'visie op de dijkversterking'. In de visie worden de waardevolle elementen op het gebied van landschap, natuur en cultuurhistorie aangegeven en gewaardeerd. Uit confrontatie tussen LNC-waarden en de veiligheidseisen komen de mogelijke conflictsituaties duidelijker naar voren. De startnotitie maakt vervolgens een selectie van principe-oplossingen die kansrijk zijn voor het oplossen van de knelpunten.

ten. Deze kunnen in het MER worden uitgewerkt tot alternatieven. De minder kansrijke oplossingen kunnen vervallen²⁸].

Toetsend richtlijnenadvies

Deze aanpak heeft voor de Commissie een andere werkwijze tot gevolg, zoals ook in recente richtlijnenadviezen is verwoord:

"De Commissie haakt in haar advies in op het punt waar het proces voor planvorming in de startnotitie eindigt. Dit betekent dat de Commissie in feite al een aantal onderdelen, in het bijzonder de visie-ontwikkeling, de beschrijving van de LNC-waarden (bestaande milieutoestand) en de selectie van principe-oplossingen, heeft getoetst op juistheid, compleetheid en op relevantie voor de uiteindelijke besluitvorming."

Op deze wijze streeft ook de Commissie ernaar om in haar adviezen zoveel mogelijk sturing te geven bij het opstellen van het MER.

Illustratief wat dit betreft is de aanpak van de LNC-aspecten in de richtlijnenadviezen. In de eerste adviezen werd deze aanpak bepaald door het streven naar alles-dekkende, algemene formuleringen. Bij latere projecten, waar de startnotities al meer gedetailleerde informatie bevatten over de relevante LNC-aspecten, was het mogelijk om meer projectspecifiek te adviseren. Bij het project Millingse Bandijk (632) betekende dit dat de Commissie – als het ware in antwoord op de informatie in de startnotitie – expliciet aangaf welke elementen op het gebied van landschap, natuur en cultuurhistorie zij belangrijk vond. Geadviseerd werd het MER op deze elementen te richten. In het advies over de dijkversterking Langerak (686) werd deze lijn nog verder doorgezet. Bij dit project was reeds zeer veel informatie over LNC-waarden beschikbaar: enerzijds in de startnotitie, daarnaast in het document "Landschapsontwikkelingsvisie bij dijkversterking Zuider Lekdijk". De Commissie adviseerde om in het MER, bij de beschrijving van de bestaande LNC-waarden, te volstaan met een samenvatting van de beide documenten.

Bij dijkversterkingen is de startnotitie derhalve een eerste belangrijke stap in het besluitvormingstraject: de startnotitie moet in zo'n geval niet alleen gebaseerd zijn op de visie van de initiatiefnemer, maar van alle betrokkenen (bevoegd gezag, betrokken overheden, bewoners en belangengroepen). De startnotitie geeft invulling aan het doel van de richtlijnenfase: het verkennen en inperken van de ruimte voor alternatieven.

Voordeel van deze aanpak

Belangrijk voordeel van de gevolgde aanpak is dat reeds vroegtijdig een aantal 'kansloze' oplossingen wordt geëlimineerd. Dit bevordert de efficiëntie van de verdere m.e.r.-procedure. Het toetsende karakter van het richtlijnenadvies en van de door het bevoegd gezag vast te stellen richtlijnen geeft de initiatiefnemer bovendien meer zekerheid over de in het MER uit te werken alternatieven. De investering in tijd en geld die de initiatiefnemer doet in een uitgebreidere startnotitie, kan zo later in de m.e.r.-procedure worden terugverdiend dankzij beter toegespitste richtlijnen en een beperkter MER.

Beperkingen

De aanpak kent ook haar grenzen. De Commissieleden kunnen niet in alle gevallen de juistheid van de informatie in de startnotitie bepalen. Ten eerste beschikken werkgroepen niet altijd over de benodigde specifieke terreinkennis.

28 Deze aanpak vloeit voort uit de aanpak zoals voorgesteld in de zogenaamde 'Handreikingen' van de Technische Adviescommissie voor de Waterkeringen (TAW).

Een tweede beperking vormt de onzekerheid over de uit te werken alternatieven en dus de onzekerheid welke LNC-waarden het meest in het geding zijn. Ten slotte moet een startnotitie niet zo uitgewerkt zijn dat deze de plaats van het MER gaat innemen. In het MER zelf zouden dan nog slechts uitwerkingsdetails aan bod kunnen komen. Een goede grens lijkt te zijn om in de startnotitie oplossingsrichtingen – eventueel met een indicatie van de belangrijkste milieu-effecten – in te perken. Het MER richt zich dan op de concrete uitwerking van alternatieven en hun milieugevolgen.

5.4 Integrale planvorming

Belang van (rand)voorwaarden voor de ruimtelijke planvorming

De uitvoering van een dijkversterking kan niet los worden gezien van andere op of langs de dijk geplande ontwikkelingen. Daarbij valt te denken aan recreatief medegebruik van de dijk, natuurontwikkeling langs de dijk of aan woningbouw buiten de dijk. Bij verschillende adviezen heeft zich de situatie voorgedaan dat beleidsplannen nog in voorbereiding waren bij de aanvang van de dijkversterking. Duidelijk kwam dit naar voren bij de Westervoortsedijk bij Arnhem (project 694). Bij dit project werd de problematiek gevormd door de noodzaak om de planvorming over de dijkversterking te koppelen aan plannen voor het aangrenzende, in ontwikkeling zijnde bedrijventerrein. De keuze van het meest wenselijke dijktracé was hier sterk gerelateerd aan onder andere de verplaatsing van een jachthaven en de ontwikkeling van het bedrijventerrein. De Commissie achtte het van belang dat door de gemeente Arnhem en de provincie Gelderland een overzicht zou worden gemaakt van de beoogde ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied om daarmee de richting te bepalen waarin de alternatieven moesten worden gezocht. Die keuze was belangrijk omdat de dijkversterking zowel mogelijkheden zou kunnen bieden als beperkingen zou kunnen opleggen aan de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling van het gebied.

Bij veel dijkversterkingsplannen ligt een relatie met het gemeentelijke beleid. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om bestemmingsplanwijzigingen voor recreatieve ontwikkelingen, voor woningbouw, of voor aanpassing van de verkeersfunctie van wegen. Van direct belang voor de planvorming over de dijkversterking is de toekomstige verkeersfunctie van de dijk. Veelal hebben gemeenten daar ook wensen over (of juist nog niet!). De waterschappen herstellen in principe het weglichaam in de oorspronkelijk toestand. Men is echter bereid aanpassingen te verrichten, als de gemeente haar wensen daartoe tijdig kenbaar maakt. In verschillende adviezen wijst de Commissie op het belang van inhoudelijke en procedurele afstemming van de besluitvorming over het dijkversterkingsplan en andere te nemen (vervolg)besluiten. In het advies over Millingse Bandijk en Duffeltdijk (632) is in de aanbiedingsbrief gewezen op de mogelijkheid die de Wet milieubeheer biedt tot vrijwillige coördinatie van de besluitvorming²⁹].

29 In de Wet op de Waterkeringen die per 1 januari 1996 van kracht is, is deze problematiek ook onderkend en verwerkt.

Koppeling m.e.r.-procedure met overlegstructuur bij dijkprojecten

In de afgelopen jaren hebben de meest betrokken provincies elk een overlegstructuur voor de dijkversterkingen opgezet, waar betrokken bewoners, belangengroepen en overheden aan deelnemen. Doel is in de eerste plaats om een draagvlak te creëren nog voordat oplossingen gedetailleerd worden uitgewerkt. Door middel van intensief overleg met deze partijen wordt tevens de mogelijkheid van vroegtijdige informatievoorziening gecreëerd.

In de komende m.e.r.-plichtige dijkversterkingsprojecten dient deze brede overlegstructuur in de m.e.r.-procedure te worden ingepast. De initiatiefnemers wensen de Commissie m.e.r. vroegtijdig te betrekken bij de planvorming en in te passen in de gekozen overlegstructuur. De Commissie ziet op enkele punten mogelijkheden om aan de wens van nauwere betrokkenheid te kunnen voldoen, zonder afbreuk te doen aan haar positie als onafhankelijk adviseur:

- bevorderen van de snelheid van advisering. In de huidige praktijk wordt de Commissie veelal geïnformeerd over de start van een project, op het moment van openbaar maken van de startnotitie. Indien de initiatiefnemer of het bevoegd gezag de Commissie eerder op de hoogte stelt van een te starten dijkversterkingsprocedure, kan de Commissie al een start maken met de voorbereidingen van de advisering. Daardoor kan het uiteindelijke advies enkele weken eerder worden uitgebracht.

Eenzelfde versnelling is mogelijk bij advisering over MER'en. Indien het bevoegd gezag de Commissie snel de resultaten van de inspraak verstrekt, dan wordt de Commissie in staat gesteld om eerder binnen de wettelijke termijn van vijf weken na beëindiging van de inspraaktermijn het toetsingsadvies uit te brengen.

- bevorderen van informatie-uitwisseling. De Commissie onderkent het nut en het belang van vroegtijdige informatie-uitwisseling. Vooral bij de eerste projecten is het voor de betrokken partijen, de Commissie, de initiatiefnemer en het bevoegd gezag, zinvol om op secretariaatsniveau tussentijds informatie uit te wisselen. Neemt de ervaring met m.e.r. voor dijkversterking toe, dan zal er ook minder behoefte zijn aan een dergelijk contact.

Het versterken van de informatie-uitwisseling moet ertoe leiden dat Commissie bij de start van een advisering goed op de hoogte is van de achtergronden van het project, de totstandkoming van de startnotitie en hoe het milieubelang een rol heeft gespeeld bij het inperken van de alternatieven. Daarbij blijft het van groot belang dat in de startnotitie zelf belangrijke keuzen over de inperking van oplossingsrichtingen worden onderbouwd. Op basis daarvan kan de Commissie bijvoorbeeld beoordelen of het nodig en wenselijk is te adviseren om de ruimte voor alternatieven in het MER te vergroten of juist verder in te perken om het milieubelang een volwaardige plaats in de planvorming te kunnen laten spelen.

5.5 Conclusies en aanbevelingen

De ervaringen van de Commissie met de uitgebreide startnotities bij dijkversterkingen zijn positief. Daardoor kan een sterkere sturing van het verdere m.e.r.-traject worden bewerkstelligd. De verwachting is dat dit zal leiden tot een bondiger MER en tot tijdwinst in de besluitvorming. De vraag dient zich aan of de gevolgde aanpak ook toepasbaar is voor andere categorieën m.e.r.-plichtige activiteiten. Voor een algemeen oordeel zijn de ervaringen daarmee vooralsnog te beperkt. De Commissie meent dat het goed is als ook bij andere m.e.r.-plichtige activiteiten meer ervaring wordt opgedaan met de mogelijkheden en beperkingen van uitgebreidere, sturende startnotities. In dergelijke gevallen is het nodig dat het bevoegd gezag bereid is tot een grotere betrokkenheid bij het opstellen van startnotities.

De Commissie constateert dat vanuit het 'veld' de wens bestaat om de Commissie nauwer bij de planvorming rond dijkversterkingen te betrekken. Vanuit haar taak als onafhankelijk adviseur zijn de mogelijkheden daartoe beperkt en kunnen stappen in die richting slechts behoedzaam worden gezet. Dit neemt niet weg dat de Commissie, met name door intensievere contacten op secretariatsniveau in de aanlooperperiode, de informatie-uitwisseling en de snelheid van advisering wil bevorderen.

DEEL 3:

BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995, met woonplaats
2. Lijst van personen die in 1995 zijn opgetreden als adviseur van de Commissie, met woonplaats
3. Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage
5. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte adviezen ingevolge de Nederlandse m.e.r.-regels
6. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte adviezen voor ontwikkelingssamenwerkingsprojecten

Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar is afzonderlijk gebundeld.

7. Beschrijving van projecten: stand van zaken per 31 december 1995

BIJLAGE 1

Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995, met woonplaats

- dr.ir. F.G. van den Aarsen te Den Bosch
prof.dr.ir. J.F. Agema te 's-Gravenzande
ir. J.W. Assink te Apeldoorn
ing. W.G. Been te Schiedam
drs. J.W. Beijersbergen te Kerkwerve
dr. A.J. Beintema te Doorn
dr. E.P.H. Best te Vicksburg (USA)
dr. J.A. van den Berg te Zeist
prof.drs. P.J. van den Berg te Voorschoten
prof.dr.ir. E.W. Bijker te Maassluis
prof.ir. C. Bijkerk te Rhenen
ir. M.G.M. den Blanken te Heiloo
dr. W. Bleuten te Schalkwijk
dr. E.F. Blokker te Rotterdam
dr.ir. D.E. Boas-Vedder te Rotterdam
prof.dr. J.S.M. Boleij te Wageningen
dr. J.P. Boon te Den Burg
A.P.H.M. Boonman te Brunssum
ir. G. Boonzaaijer te Malden
prof.dr. K. Bouwer te Heilige Landstichting
prof.ir. L.J. Brasser te De Lier
ir. J.J. Bruin te Rotterdam
ir. H.S. Buijtenhek te Deventer
prof.dr.ir. P.J.H. Bultjes te Hilversum
ir. P.M. Buis te Utrecht
dr. K.J. Canters te Apeldoorn
prof.dr. L.A. Clarenburg te Pijnacker
prof.dr. F. Colijn te Wöhrden (D)
H. Compaan te Den Haag
dr. L.A. Conrads te Houten
dr. J.W. Copius Peereboom te Nijmegen
dr.ir. W.J. Coumans te Weert
ir. W. Cramer te Woubrugge
prof.dr.ir. J.C. van Dam te Pijnacker
dr. N.M.J.A. Dankers te Den Burg
ir. H. Dijkstra te Zetten
ir. A.H. Dirkwager te Lelystad
ing. A.J. Dragt te Leusden
dr. J.M. Drees te Haarlem
dr. P.P.J. Driessen te Zoetermeer
ir. J.H.A. Driessen te Stellendam
ir. J.C.H. Drost te Hellevoetsluis
ir. W. van Duijvenbooden te Woudenberg
ir. L.E. Duvoort-van Engers te Amersfoort
ir. B.Th. Eendebak te Oosterbeek
ing. C.L. Eenkema te Tynaarlo
drs. H.C. Eerens te Utrecht
dr. H. Eijssackers te Wageningen
prof.dr. D. Eisma te Bergen aan Zee
drs. M. Epema-Brugman te Puttershoek
ing. J.L.J. van Es te Den Haag
dr. J.H. Ettema te Amsterdam
dr.ir. A.J. Flach te Overveen
prof.ir. D.H. Frieling te Almere
ir. G.C. Gelderblom, gen.maj. b.d. te Zoetermeer
dr. J.A. Goedkoop te Bergen (N-H)
ir. G. Grakist te Doorn
dr. A.J. de Groot te Groningen
dr. A.P. Grootjans te Groningen
dr. H. de Haan te Lemmer
prof.dr.ir. F.A.M. de Haan te Wageningen
dr. P. Hagel te IJmuiden
kol. b.d. G.H. Hagen te Breda
dr.ir. H. Harssema te Renkum
ir. W.J. Heijnen te Roosendaal
drs. C.J. Hemker te Amsterdam
prof.dr. P.Th. Henderson te Maastricht
prof.dr.ir. Ch.F. Hendriks te Vlaardingen
prof.mr.dr. E.F. ten Heuvelhof te Rotterdam
ir. H.Ch.M. Heyning te Amsterdam
drs. D. van der Hoek te Bennekom
dr.ir. J. Hoeks te Wageningen
prof.dr.ir. J. de Hoogh te Wageningen
prof.dr. L. Hordijk te Hoogland
ir. C. Hordijk te Delft
ir. A.Th. ten Houten te Wageningen
dr. H.J. Hueck te Delft
prof.dr. E.A. Huisman te Puiflijk
ir. Chr.J. Huyskens te Dommelen
ir. P. Ike te Groningen
prof.mr. J.H. Jans te Almere
ing. R.P.M. Jansen te Hazerswoude-dorp
dr. R. Janssen te Amstelveen
dr. ir. J.M.A. Janssen te Wageningen
dr. W. Joenje te Wageningen
ing. L.A.B. de Jong te Boskoop
dr.ir. J.P.Th. Kalkwijk te Benthuisen
ir. J.P.G. van de Kamer te Duiven
ir. H.N. Kerdijk te Groningen
drs. W.J. ter Keurs te Voorschoten
ir. A. Kiestra te Boxtel
dr.ir. A. Klapwijk te Bennekom
drs. C.E. Kleijn te Eijsden
ir. F.R. Klein te Ouderkerk aan de Amstel
ir. W. Klein te Lochem
drs. R.H.J. Klok te Amersfoort
prof.dr. J.H. Koeman te Wageningen
ir. B.N. de Koning te Rhoon
prof.ir. J.H. Kop te Leersum
dr.ir. I.W. Koster te Bennekom
ir. B.G. Kreiter te Putten
drs. J.W.M. Kuijpers te Berkel en Rodenrijs
drs. R.H.D. Lambeck te Kapelle
prof.mr. C. Lambers te Opende
ir. P.H.R. Langeweg te Pijnacker
mr.ir. J.A.M. van der Lee te Hemmen
prof.dr.ir. J. Leentvaar te Lelystad
prof.dr.ir. H.N. van Lier te Kesteren
prof.dr. L. Lijklema te Renkum
dr. H.J. Lindeboom te Den Burg

ir. L.P.M. Linssen te Oost West Middelbeers
ir. J.A. Lörzing te Rhenen
prof.mr. D.A. Lubach te Lutjegast
drs. H.R.J. van Maanen te Amersfoort
C. van Maanen te Wormerveer
prof.dr.ir. F.M. Maas te Breda
ir. A.D. Maier te Leiden
W.A.S. van Meel te Zwolle
dr.ing. A. von Meier te Nieuw Vennep
ir. P.G. Meijer te Vught
ing. W. Meijnen te Utrecht
ing. J.A. Mertens te Tilburg
drs. R.G. Mes te Leiderdorp
dr.ir. M.G. Mey te Delft
ir. N. Molenaar te Bilthoven
drs. R.H.J. Mooren te Arnhem
prof.dr. L.R. Mur te Vinkeveen
dr. H. Nieboer te De Bilt
ir. K. Nije te Amersfoort
prof.dr. P. Nijkamp te Leiden
drs. J.P.J. Nijssen te Brielle
dr. G.M.R.A. van Oort te Zeist
ir. W.A. Oosting te Leidschendam
dr. P.F.M. Opdam te Utrecht
ir. A. Paape te Voorschoten
ing. P.M. Peeters te Haarlem
lt.kol. b.d. W. Pera te Leiden
ir. P.A.R. Post van der Burg te Oostvoorne
ir. P. van Rangelrooij te Leiderdorp
dr.ir. P.E. Rijtjema te Wageningen
prof.dr. J. Ringelberg te Putten
dr.ir. N.P.H.J. Roorda van Eijsinga te Delft
ing. C. Roos te Apeldoorn
ir. E.Ph.J. de Ruitjer te Nootdorp
prof.dr.ir. W.H. Rulkens te Wageningen
mr. D. Samkalden te Amsterdam
ir. J.B.R. van der Schaaf te Apeldoorn
dr. R. Schilt te Hilversum
ir. P.T.H. Schure te Den Bosch
drs. A.A. Sein te Ede
ir. D.F. Sijmons te Amsterdam
ir. D.L.H. Slebos te Abcoude
dr. W.A. Smit te Denekamp
drs. J.H. Smittenberg te Irnsum
ir. K.A.A. van der Spek te Amersfoort

ir. J.C. Stans te Gouda
ir. J.H.A.M. Steenvoorden te Bennekom
drs. J.W. Stellingwerff te Boskoop
prof.dr. C.W. Stortenbeker te Arnhem
ir. T. Teeuwen te Amersfoort
prof.ir. M. Tels te Eindhoven
prof.dr. J.H.J. Terwindt te Leusden
drs. S.P. Tjallingii te Gouda
dr. F.P.C.L. Tonnaer te Thorn
prof.dr. W.C. Turkenburg te Amsterdam
prof.dr. H.A. Udo de Haes te Leiden
ir. H. Vaessen te Zevenaar
dr. J. Veen te Wenum-Wiesel
ir. A.F. in 't Veld te Warnsveld
ir. A. Verbeek te Ughelen
mr. P.J. Verdam te Bilthoven
ir. J.H.G. Verhagen te Wageningen
drs. R. Verhoef te Schagen
ir. J.J. Vermeliden te Gulpen
ir. W.J. Vervetjes te Middelburg
prof.drs. J.A.J. Vervloet te Bennekom
dr. W. van Vierssen te Bennekom
ir. J.J. Vinjé te Emmeloord
mr.ing. A.H. Vitters te Den Haag
prof.dr. C.A.J. Vlek te Onnen
ir. A.W. van der Vlies te Zwijndrecht
dipl.ing. K.P. Vollmer te Rijswijk
ing. F. van Voorneburg te Apeldoorn
drs.ing. J.B. Vos te Almere
prof.ir. J.J. van der Vuurst de Vries te Aerdenhout
dr. N.P.J. de Vries te Groningen
ir. P. Vrijlandt te Wageningen
prof.ir. A.F. van Weele te Stolkwijk
prof.mr. J. Wessel te Noordwijk
dr. A.A.E. Wibowo te Amsterdam
drs. J. Wierlz te Houten
prof.ir. H. Wiggerts te Arnhem
dr. G. van Wirdum te Wijk bij Duurstede
drs. P. Winkel te Voorschoten
ir. P.H.J. de Winger te Leiden
ir. A.J.A. Zaat te Oegstgeest
ir. F.J. Zandvoort te Hendrik Ido Ambacht
prof.dr. J.Th.F. Zimmermann te Bergen

BIJLAGE 2

Lijst van personen die in 1995 zijn opgetreden als adviseur voor de Commissie, met woonplaats

ir. H.F.M. Aarts te Renkum
drs. W. Altenburg te Groningen
ir. A.M.M. Ansems te Apeldoorn
dr. J.H. Anthonissen te Putten
ir. C.J.M. Anzión te Amersfoort
dr. V.G. Aurich te Oosterbeek
drs. G.J. Baaijens te Dwingeloo
prof.dr. C.W. Backes te Bergen
dr.ir. P.J.T. van Bakel te Wageningen
dr. A.Barendregt te Voorthuizen
ing. E.L. Baukema te Leusden
ing. A. van Beek te Rotterdam
G.J. Benschop te Bathmen
dr. G.J. van Blokland te Maurik
drs. T.J. Blonk te Gouda
ir. S.M. Bodmer-Sluis te Den Haag
dr.ir. M.M. Boone te Zoetermeer
ir. A.P. Bot te Rotterdam
ing. P.F.J. Brandsen te Heiloo
ir. F.L.G. de Bruijckere te Goes
capt. P.C. de Bruijne te Bergen
drs. A.H.M. Buffing te Amsterdam
ir. B.H. Bulder te Heiloo
ing. H. Cazemier te Eelde
drs. F.A.M. Claessen te Lelystad
drs. F.H.J.M. Coenen te Enschede
ing. C. Coenrady te Elst (Gld)
ir. E.A.M. Croonen te Amersfoort
ir. Tj. Deelstra te Delft
ing. J. Dekker Krimpen aan de Lek
ing. B. Delmee te Diemen
ir. M.J. Diependaal te Delft
ir. A.J. van Dijk te Ubbergen
ing. J.A. van Dommelen te Ruinen
ir. N. van Dooren te Utrecht
ir. W.J. van Doorn te Purmerend
drs. P.J.L. van den Dries te Lichtenvoorde
drs. D. Dubbeld te Koudekerk aan de Rijn
ir. R. van Duin te Ernst
ir. J. Ebbenhorst te IJsselstein
ir. P. van Eck te Leiden
ing. J. van Erkel te Loenen (Gld)
dr. F.H. Everts te Groningen
ing. R. Faasen te Dronten
ir. M.J. Fabery de Jonge te Gorssel
ir. Y.C. Feddes te Amsterdam
dr. L.M. Fliervoet te Nijmegen
ir. G.J. Flórián te Velp (Gld)
ir. M. Geense te Zwijndrecht
ing. K.G. van der Geer te Veenendaal
drs. J. Gersie te Nijmegen
ir. A. Geuze te Rotterdam
ir. C. van der Giessen te Duiven
drs. A.B.M. Goselink te Oosterbeek
ir. B. Govers te Deventer
ing. J.P.V.M. de Graaf te Amsterdam
ir. J.R. Groenhuijse te Bunnik
ir. H.J. van Grol te Bergen
ir. J.H.J. van der Gun te Schalkwijk
ir. F.A.C. de Haas te Voorburg
F.J.M. Hamers te Den Haag
mr. T.J.M. Hanou te Hendrik Ido Ambacht
drs. A.C.P.M. van der Heijden te Vught
ir. C.M.L. Hermans te Wageningen
G.F.W. Herngreen te Utrecht
drs. M. van Herwijnen te Duivendrecht
drs. J.J.M.B. Heuer te Haps
drs. J.H. Hoogendoorn te Epse
mr. B. Hoogendorp te Heerhugowaard
drs. T.H.H. Houben te Nijmegen
ir. P. Huisman te Zoetermeer
ir. A.J.M. Jans te Heteren
drs. A.L. de Jong te Amstelveen
ing. J.P. de Jongh te Maastricht
dr. J. Joziassé te Apeldoorn
ir. W.H.A.M. Keijsers te Amsterdam
ing. A.R. Kerp te Maarssen
ir. G.W.A. Keurentjes te Roermond
drs. A.P. de Klerk te Middelburg
drs. C. Klick te Zaandijk
drs. M.A. Kooiman te Utrecht
prof.dr.ir. F.H. Kreuger te Delft
dr. C. Kwakernaak te Renkum
drs. J.A.A.M. Leemans te Nijmegen
drs. A. van Leerdam te Rumpt
dr. R.S.E.W. Leuven te Nijmegen
ir. W.E. van Lierop te Hoogland
drs. E.W. Lindeijer te Utrecht
ing. S. van Loo te Apeldoorn
ir. E.A.J. Luiten te Den Bosch
ir. A.J.G. van der Maarel te Zutphen
ir. E.J. Malipaard te Soest
ir. J.H.B. Marvelde te Dordrecht
dr. J.T. Meulemans te Maarssen
ir. A.M. van der Meulen te Den Haag
drs. J.L. Mulder te Ugehelen
ir. E. Mulder te De Bilt
drs. P. van den Munckhof te Oosterhout (NB)
ir. D.J.M. van 't Nedereind te Pijnacker
ir. H.L.A. Nelissen te Cadier en Keer
ing. C.A. Nierop Azn. te Amsterdam
ir. L. van Nieuwenhuijze te Utrecht
J.G. Nip te Wolfheze
dr. Ed.F. Nozeman te Castricum
ir. T.N. Olsthoorn te Heemstede
ir. H.J.C.M. Onstenk te Tiel
ir. D.C. van Ooijen te Dongen
drs. R.W. van Oostrum te Zoetermeer
drs. J.L.P.M. van der Ploym te Deventer
ir. E.H. Poelstra te Amsterdam

ir. A.G. Posthumus te Twello
drs. L. Prins te Amersfoort
drs. C.C.D.F. van Ree te Voorschoten
drs. J. Renes te Wageningen
ir. S. Riemens te Den Haag
prof.dr.ir. L.C. van Rijn te Oldenmarkt
ir. F.H.J. Rodewijk te Rijswijk
ir. J.R.A.G. Schepman te Deventer
ir. G.J. Schiereck te Dordrecht
ir. Th.J.H. Schoemaker te Voorburg
ir. M.B. Schöne te Assen
dr. P.P. Schot te Amsterdam
ir. F.J. Schuurman te Deventer
drs. H.M. Slaats te Vught
ir. E.J.J. van Slobbe te Wageningen
drs. L.E. Snuij-Verwey te Zaandam
ing. G. van der Sterre te Oosterbeek
ing.D.A.J. Story te Rhenoy
ir. B.G.M. Strootman te Utrecht
ir. R.J. Swanenburg de Veije te Alkmaar
dr. K.V. Sykora te Wageningen
ir. J.B.A.A. Taks te St. Michielsgestel
ir. J. Termorshuizen te Bleiswijk
ing. H.W.J. Thoonen te Elst (Gld)

ir. R.A. van Tilburg te Dordrecht
ir. W. Timmermans te Amsterdam
ir. D. van der Valk te Balkbrug
drs. G. Veenbaas te Delft
drs. B. Veitman te Zwolle
ir. B.L. van de Ven te Leusden
drs. H.A. Visée te Overveen
ing. R.L. Vogel te Dieren
ir. E. de Vries te Delft
prof.dr.s.ir. J.K. Vrijling te Rotterdam
ir. J.C. Wardenaar te Arnhem
dr. M.J. Wassen te Haarlem
ir. W.T. van Wijk te Dronten
prof.ir. P.A.W.J. de Wilde te Den Burg
ir. J.J. van Willigenburg te Amsterdam
drs. J. van der Winden te Utrecht
ing. H.S. Wolf te Alphen aan den Rijn
prof.dr. W.J. Wolff te Amerongen
ir. E.F.H. van Wouden te Bilthoven
dr.ir. G. Zeeman te Wageningen
dr.ir. C. Zevenbergen te Rotterdam
prof.dr.ir. I.S. Zonneveld te Enschede

BIJLAGE 3

Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995

Voorzitter	: ir. P. van Duursen
Plaatsvervangend voorzitters	: ir. M.M.U. van Dis (per 1 juni 1995) mr. J.W. Kroon (OS) ing. E.M. Mastenbroek dr. J.Th. de Smidt mr. A.A.M.F. Staatsen (tot 1 februari 1995) ir. K.H. Veldhuis (tot 1 januari 1996) prof. dr. ir. D. de Zeeuw (OS)
Algemeen secretaris	: drs. J.J. Scholten
Adjunct-secretarissen	: drs. M. van Eck drs. S.A.A. Morel J. Oosterhof (tot 15 september 1995)
Werkgroepsecretarissen	: drs. R.J. Bonte dr. N.W.M. van Buren drs. T. Gorter (tot 1 januari 1996) ir. V.J.H.M. ten Holder drs. A.J. Kolhoff (OS) drs. M. Odijk ing. R.A.M. Post (OS) ir. R.I. Seijffers mr. R.J. Sielcken ir. I.A. Steinhauer (OS) drs. V.C.F. Tersteeg drs. R.A.A. Verheem drs. A.L. Vernooij
Personeelsfunctionaris	: A. Dijkstra
Bibliothecaris/documentalist	: M.J.W. van der Raay-Verdonk
Applicatie-/netwerkbeheerder	: P.A. Roos
Financieel-administratief medewerkers	: F.M. Sloos-van Doorn H.I.C. Oostdam-van Amerongen
Bureau-hoofd	: A.M. de Bruyn Prince
Secretaresses	: E.F.M. Bradić-Verstegen (OS) A.C.M. Broekhuizen Y. Haasbroek M.F.B. Gruppings-Huwaë P.B.N. Matitaputty J. van Oudbroekhuizen-De Leeuw M. Posthumus C.W.J. Röhner (OS) M.J.F. Wagenbuur
Administratief medewerker	: B. Schouten

BIJLAGE 4

Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995

- Voorzitter : ir. P. van Duursen (voorzitter van de Commissie m.e.r.)
- Secretaris/penningmeester : ing. E.M. Mastenbroek (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.)
- Overige bestuursleden : J.A.M. Altenburg (ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer)
drs. R. Peters (ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij)
ir. K.H. Veldhuis (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.) tot 1 januari 1996
- Adviseurs : drs. J.J. Scholten (directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.)
J. Oosterhof (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.) tot 15 september 1995
drs. S.A.A. Morel (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.) per 27 september 1995

BIJLAGE 5

Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte richtlijnen- en toetsingsadviezen

Adviezen voor richtlijnen

Project-
nummer

648	Uitbreiding productiecapaciteit van MDI door ICI Holland B.V. te Rotterdam-Botlek 10 januari 1995	663	Themapark Emmen 3 maart 1995
647	Verbetering IJsselbandijk, dijkvak Rijksweg 12 – Lathum, provincie Gelderland 12 januari 1995	669	Uitbreiding produktie bij Aramid Products te Delfzijl 14 maart 1995
645	Verbetering Rijnbandijk, dijkvak Kandia – Loo – Schans, provincie Gelderland 12 januari 1995	653	Waterkering Kampen (Ov.) 17 maart 1995
646	Herinrichting Krimpenerwaard 19 januari 1995	666	Verbetering Waalbandijk dijkvak Loenen–Dodewaard 22 maart 1995
651	Mestbewerkingsinstallatie Mestwerk Salland B.V. i.o. te Raalte 27 januari 1995	665	Be- en verwerking van bouw- en sloopafval en verontreinigde grond Theo Pouw Beheer B.V. Utrecht 22 maart 1995
652	Exploratieboringen naar aardgas in de Noordzeekustzone en op Ameland 7 februari 1995	668	Woningbouwlocatie Driel-Oost (gemeente Arnhem) 23 maart 1995
649	Dijkversterking IJsselmeerdijken Oostelijk Flevo-land 8 februari 1995	656	AVI-ZON Maasbracht 23 maart 1995
650	Dijkversterking IJsselmeerdijken Noordoostpolder 8 februari 1995	664	Exploratieboringen naar aardgas in de Waddenzee 24 maart 1995
655	Landinrichtingsproject Boskoop 10 februari 1995	667	Verbetering Grebbedijk 28 maart 1995
654	Landinrichtingsproject Reeuwijk 10 februari 1995	671	Landinrichting Vechtstreek 31 maart 1995
660	B & R Shreddering en Recycling te Middelharnis 16 februari 1995	670	Slakkenopwerkingsinstallatie Heros aannemersbedrijf B.V. te Roosendaal 31 maart 1995
657	Verwerking oplosmiddelen ATF te Drachten, locatie De Lier 22 februari 1995	662	Landinrichting Midden-Groningen 11 april 1995
659	Uitbreiding afvalberging Smink Amersfoort 23 februari 1995	673	Beton- en metselzand voorziening Zuid-Holland 18 april 1995
661	Uitbreiding en wijziging grondreinigingsinstallatie Ecotechniek B.V. Rotterdam 23 februari 1995	674	Floriade 2002 te Hoofddorp 19 april 1995
658	Vegetatieve landfarming Schoonebeek 23 februari 1995	675	Uitbreiding Tuschinski-theater Amsterdam 18 april 1995
		677	Woningbouwlocatie Elten-Leur 20 april 1995

638	Nat industrieterrein gemeente Meppel (Dr.)
24 april 1995	694	Verbetering Westervoortsedijk Arnhem
6 juli 1995
676	Oevergrondwaterwinning Vechterweerd
28 april 1995	702	Stedelijke en landschappelijke ontwikkeling
Skoatterwäld
7 juli 1995
678	Opvulling met baggerspecie Kaliwaal, Druten
28 april 1995	697	Sport- en vrijetijdscentrum (SVC) 'De Vliert' te
's-Hertogenbosch
13 juli 1995
679	Rijksweg 7 Sneek
4 mei 1995	695	Verbetering aansluiting N201 x A4,
Haarlemmermeer
17 juli 1995
681	Trajectstudie A9, knooppunt Velsen - knooppunt
Badhoevedorp (N-H)
8 mei 1995	696	Verbetering IJsselbandijk traject Epe- Nijenstein -
Veessen dp 506 - 546
18 juli 1995
680	Recreatieproject 'Parc Hollandsch Diep'
11 mei 1995	705	Waterwinning Wijnvoorden te Wijhe
20 juli 1995
672	Landinrichtingsproject Swette-De Burd (Friesland)
15 mei 1995	698	Uitbreiding biologische grondreinigingsinstallatie
Mourik Groot-Ammers B.V. te Groot-Ammers (Z-H)
24 juli 1995
682	Ontharding/ontzouting van drinkwater te Andijk
15 mei 1995	701	Streekplanuitwerking Restwerk baggerdepot/IMT
Friesland
3 augustus 1995
683	Meerjarenplan verwijdering gevaarlijke afvalstoffen
1996 - 2006 (MJPGA-II)
22 mei 1995	700	Biologische Grondreinigingsinrichting Bion te
Vriezenveen
18 augustus 1995
684	Diepinfiltratie Langerak, Lexmond of Vianen en
Bergambacht
22 mei 1995	706	Bedrijventerrein Weststad-III, gemeente
Oosterhout
21 augustus 1995
687	Trajectstudie N9, gedeelte Koedijk - De Stolpen
26 mei 1995	603	(Aanvullend) Woningbouw Pijnacker-Zuid
24 augustus 1995
686	Dijkversterking Langerak
1 juni 1995	704	Woningbouwlocaties HES-gebied
25 augustus 1995
685	Wijziging composteerinstallatie VAR Wilp-
Achterhoek
8 juni 1995	703	Slibcompostering te Zutphen
4 september 1995
688	Verbetering Maasdijk, dijktraject Neerloon -
Demen
12 juni 1995	707	Rechtstreekse (Randstad)railverbinding tussen
Zoetermeer en Rotterdam
6 september 1995
689	Dijkverbetering traject St. Agatha - Escharen
12 juni 1995	709	Bioscoopcomplex centrumgebied Amsterdam-
Zuidoost
15 september 1995
690	Uitvoering van onderdelen van Rijksweg 73 tussen
Roermond en St. Joost
12 juni 1995	714	Verwerking Kwikhoudende fluorescentiepoeders
Philips Lighting B.V. te Maarheeze (N-Br.)
15 september 1995
641	Mestbewerkingsinstallatie te Wehl
12 juni 1995	717	Chemische fabriek voor PTA en PET (Eastman Che-
mical, Netherlands B.V.) te Rotterdam Europoort
26 september 1995
693	Versterking Oostvaardersdijk Noord
27 juni 1995	718	Verbetering kade Tuindorp te Tolkamer
26 september 1995
691	Herinrichting Jistrum
29 juni 1995		
692	Landinrichting Nijkerk-Putten
3 juli 1995		

708	Verwerking C3-afvalstoffen op afvalberging De Wierde 26 september 1995	724	Derde Haven IJmuiden (N-H) 6 november 1995
710	Afvalwaterzuiveringsinstallatie BFI Veendam 29 september 1995	725	VINEX-locaties Noordrand 2 en 3 (stadsregio Rotterdam) 8 november 1995
712	VAM Wijster, biologisch drogen zuiveringsslib 29 september 1995	727	Uitbreiding grond- en gritreinigingsinstallatie en oprichting biologische grondreiniging te Steenberg 13 november 1995
711	VAM Wijster, berging van afvalstoffen 29 september 1995	728	Rijksweg 74 bij Venlo 15 november 1995
715	Windpark Anna-Mariapolder e.o. 3 oktober 1995	726	Landinrichting Enschede-Noord 24 november 1995
713	Optimalisatie van de scheidingsinstallatie bij VAGRON met een was- en vergistingsinstallatie 4 oktober 1995	729	Fathom Fuels Ltd. voor LNG-Terminal Rotterdam-Europoort 29 november 1995
721	Koude immobilisatie van metaalhoudende C2- en aanverwante afvalstoffen 4 oktober 1995	731	Grondwaterwinning Flevoland 5 december 1995
722	Verwerking van vliegassen N.V. Afvalverwerking Rijnmond 4 oktober 1995	730	Rijksweg 33, tracé Spijk – Eemshaven 12 december 1995
716	Verhoging splijtstofgehalte bij de kernenergiecentrale te Borssele 4 oktober 1995	732	Afvalhoutvergassing op het Amer-centraalcomplex te Geertruidenberg 19 december 1995
719	Hoogspanningsverbinding Noorwegen – Nederland 5 oktober 1995	733	Zandmaas/Maasroute 19 december 1995
720	Vewijdering zuiveringsslib Zeeland 16 oktober 1995	735	Verbetering waterkering zuid. gebied Afgedamde Maas 22 december 1995
723	Wasinstallatie BRC Utrecht 30 oktober 1995		

Toetsingsadviezen

Project- nummer			
122	(Aanvullend) IJburg (Amsterdam Nieuw-Oost), eerste fase 13 januari 1995	481	Bedrijventerrein Vossenbergr-West te Tilburg 31 januari 1995
431	Opslag, be- en verwerking chemisch afval Hoogers te Geldrop 19 januari 1995	517	Versterking Bomendijk (Gld.) 7 februari 1995
569	Thema Afvalverwijdering, Milieubeleidsplan provincie Noord-Brabant 27 januari 1995	570	Uitwerkingsplan vierde spaarbekken Biesbosch 13 februari 1995
334/ 405	(Aanvullend) Schiphol en Omgeving 30 januari 1995	243	Locatiekeuze berging baggerspecie Zeeland 24 februari 1995
521	Bosplan Bentwoud 30 januari 1995	546	Grootschalige windenergie-opwekking Friesland 'Windstreek' 14 maart 1995

498	Centrale bewerkingseenheid (CBE) voor afgewerkte olie te Lelystad 21 maart 1995	552	Omleiding N33 Appingedam/Delfzijl en Holwierde 18 augustus 1995
620	NAC-Stadion, Lunetstraat te Breda 30 maart 1995	599	Tienjarenprogramma afval 1995 – 2005 24 augustus 1995
462	C ₃ -deponie VBM, Maasvlakte 20 april 1995	472	Nieuwe loswal-Noord voor het lossen van bagger-specie in zee 8 september 1995
391	Woningbouw Stadshagen, gemeente Zwolle 2 mei 1995	624	Combi-terminal Twente 11 september 1995
434	Projectstudie A4/A16 17 mei 1995	643	Metaalrecyclinginstallatie van Kemwater te Rotterdam-Europoort 18 september 1995
520	Bewerkingsinstallatie van fotografische afvalstoffen Van Vlodrop B.V. te Bergen op Zoom 19 mei 1995	385	Integraal Stadsrandmodel ontgrondings- en herinrichtingsproject Beers/Cuijk 19 september 1995
558	Verlengde berging van zuiveringsslib in de Slufter 22 mei 1995	432	Interprovinciale Structuurvisie Ede/Veenendaal (ISEV) 26 september 1995
441	A58/A16 Knooppunt Princeville, Breda/-Prinsenbeek (N-Br.) 22 mei 1995	582	Zandwinning Amstelmeer door Amstelzand B.V. (N-H) 13 oktober 1995
515	Uitbreiding van de verwerkingscapaciteit voor zuiveringsslib in Zuid-Holland 23 mei 1995	576	Inrichting Internationaal Bedrijvenpark Friesland (IBF) te Heerenveen 18 oktober 1995
622	Streekplanuitwerking Internationaal Bedrijventerrein Friesland (IBF) 7 juni 1995	626	Woningbouwlocatie Wateringse Veld 24 oktober 1995
495	Slakkenbehandelingsinstallatie GEVUDO Afvalverwerking te Dordrecht 8 juni 1995	604	GFT-bewerkingsinrichting Koningspleij-Noord te Arnhem 24 oktober 1995
470	Doortrekking provinciale weg 205/210 (Noord-Brabant) 21 juni 1995	690	Rijksweg 73-Zuid, traject Roermond – Sint Joost 31 oktober 1995
290	(Aanvullend) Beleidsplan Drink- en Industriewatervoorziening 21 juni 1995	637	Batterijenverwerking Nedstaal B.V. te Alblisserdam 6 november 1995
372	Project Infiltratie Maaskant (PIM) 4 juli 1995	310	Baggerspecieberging Gelderland, inzake de vergelijking van locaties 6 november 1995
648	Uitbreiding productiecapaciteit van MDI door ICI Holland B.V. te Rotterdam Botlek 6 juli 1995	627	Waterwinning Vlieland 7 november 1995
362	Woningbouw Enschede-Glanerbrug 10 juli 1995	538	Militair oefenterrein De Haar 15 november 1995
619	Skihelling te Zoetermeer 14 juli 1995	509	Verwijdering zuiveringsslib uit de provincies Groningen, Friesland en Drenthe 21 november 1995
562	Vuilstortplaats Braambergen te Almere 24 juli 1995	554	Haven- en industrieterrein Axelse Vlakte/Autrichepolder 27 november 1995
669	Capaciteitsuitbreiding Aramid Products V.o.F. te Delfzijl 25 juli 1995		

493	Calandverbinding (Rijnmondgebied)
29 november 1995	591	Aanleg van de Parallele vijfde baan, Luchthaven
Schiphol (UMER-5 P)
20 december 1995
613	Verwerking C2- en C3-afvalstoffen afvalverwer-
kingslocatie te Boeldershoek
29 november 1995	555	AVL-deponie locatie zinkwit stortplaats Eijsden
22 december 1995
453	Golfbaan Mereveld
30 november 1995		

Overige adviezen

Project-
nummer

- 699 Ontheffingsadvies waterinjectie locatie Pernis-West
4 juli 1995

Overige publicaties

Project-
nummer

- 406 Reactie op het milieu-effectrapport keersluis
Ramspol
29 maart 1995

BIJLAGE 6

Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995 uitgebrachte adviezen voor ontwikkelingssamenwerkingsprojecten

Adviezen in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met DGIS

Project-
nummer

015	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement of a seaport in the Gaza Strip
1 March 1995	011	Advisory review of the environmental impact statement Andhra Pradesh groundwater bore well irrigation schemes (APWell) and recommendations for the Inception Report of the APWell project, India
14 July 1995
016	Advisory review of the Environmental Assessment Executive Summary of the Ghazi Barotha Hydropower Project, Pakistan
10 April 1995	016	Advisory review of the environmental assessment of the Ghazi Barotha Hydropower Project, Pakistan
Comments on the Office Memorandum of the World Bank
20 November 1995
014	Advice for the Terms of Reference for the environmental impact statement for the land reclamation and drainage project Guayaquil, Ecuador
13 April 1995		

In deze reeks zijn tot dusver verschenen:

Nrs. 1 + 1A	UITVERKOCHT	
2 Methodologies, scoping and guidelines. Conclusions and recommendations	ISBN 90 346 0002 5	f 15,-
3 Scoping and guidelines	ISBN 90 346 0003 3	f 25,-
4 Methodologies	ISBN 90 346 0004 1	f 20,-
Nrs. 5 t/m 16	UITVERKOCHT	
17 Prediction in environmental impact assessment	ISBN 90 346 0347 4	f 35,-
18 Handling uncertainty in environmental impact assessment	ISBN 90 346 0521 3	f 35,-
Effectvoorspelling		
19 I Algemene inleiding	ISBN 90 346 0434 9	f 20,-
20 II Lucht	ISBN 90 346 0473 x	f 42,-
21 III Oppervlaktewater	ISBN 90 346 0628 7	f 42,-
22 IV Bodem	ISBN 90 346 1087 x	f 60,-
23 V Planten, dieren en eco-systemen	ISBN 90 346 1088 8	f 35,-
24 VIa Landschap	LNV 12527/v/12-92	f 45,-
25 VII Geluid	ISBN 90 346 2301 7	f 20,-
27 IX Straling	ISBN 90 346 1594 4	f 55,-
28 X Gezondheid	ISBN 90 346 1989 3	f 27,50
39 XI Multicompartmentale methoden	ISBN 90 346 2682 2	f 15,-
29 Jaarverslag van de Voorlopige Commissie voor de milieu-effectrapportage 1984	UITVERKOCHT	
30 Verkenning alternatieven bij milieu-effectrapportage	ISBN 90 346 0804 2	f 36,-
31 Jaarverslag van de Voorlopige Commissie voor de milieu-effectrapportage 1985	UITVERKOCHT	
32 Evaluatie Interimbeleid	ISBN 90 346 0884 0	f 10,-
Nrs. 33 t/m 36	UITVERKOCHT	
37 Brochure over het opstellen van het evaluatie-onderzoeksprogramma bij milieu-effectrapportage voor afvalstoffenplannen	ISBN 90 346 2320 3	f 12,50
38 Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1990	UITVERKOCHT	
40 Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1991	UITVERKOCHT	
41 Evaluatie bij milieuvergunningen	6162/112	f 11,50
42 Inventarisatie-onderzoek "wegen van effecten"	6163/112	f 17,50
43a Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1992	6178/112	f 20,-
43b Beschrijving van projecten (bijlage 7 bij het jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1992)	6179/112	f 54,-
44 Werkboek m.e.r. Gevaarlijke afvalstoffen	6180/112	f 65,-
45a Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1993	6181/112	f 20,-
45b Beschrijving van projecten (bijlage 7 bij het jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1993)	6182/112	f 35,-
46 Kwaliteit milieu-effectrapportage	6183/112	f 27,-
47 The Quality of Environmental Impact Statements	6188/112	f 16,-
48 Gebruik en effectiviteit van m.e.r. in besluitvorming	6185/112	f 11,-
49 Use and Effectiveness of Environmental Impact Assessments in Decision Making	6186/112	f 10,-
50a Jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1994	6189/112	f 17,50
50b Beschrijving van projecten (bijlage 7 bij het jaarverslag van de Commissie voor de milieu-effectrapportage 1994)	6190/112	f 34,50
51 Handleiding evaluatie m.e.r. afvalstortplaatsen	6191/112	f 13,50

Met het oog op de invoering van milieu-effectrapportage in Nederland wordt een reeks publikaties uitgegeven. Deze publikaties hebben betrekking op onderzoeksrapporten, verslagen, richtlijnen en dergelijke.

Deze uitgaven zijn schriftelijk te bestellen bij:
Distributiecentrum VROM,
Postbus 351,
2700 AJ Zoetermeer

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Ministerie van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij

M E R

Publikatie van:

Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Centrale Directie Voorlichting
en Externe Betrekkingen
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag

VROM 96108/h/2-96
18501/192